

Lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen lastenko- din arjessa – tutkimuksellinen kehittämistyö ja huoneentaulu työn tuloksena

Aino-Elina Kumaja & Vilma Tittonen

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen lastenkodin arjessa - tutkimuksellinen kehittämistyö ja huoneentaulu työn tuloksena

Aino-Elina Kumaja, Vilma Tittonen
Sosiaalian koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Tammikuu 2026

Aino-Elina Kumaja, Vilma Tittonen

Lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen lastenkodin arjessa- tutkimuksellinen kehittämistyö ja huoneentaulu työn tuloksena

Vuosi 2026

Sivumäärä 56

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella, miten lasten ja nuorten kuulluksi tulemista ja osallisuutta voidaan vahvistaa lastenkodin arjessa. Tavoitteena oli tuottaa ajankohtaista ja käytännönläheistä tutkimustietoa lasten kuulemisen merkityksestä sekä kehittää lastenkodin työntekijöille konkreettinen huoneentaulu osallisuuden tukemiseksi.

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistyönä yhteistyössä Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lastensuojelun laitoshoidon yksiköiden kanssa. Menetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, jossa analysoitiin vuosina 2015–2025 julkaistuja kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia sekä asiantuntijalähtöisiä lähteitä. Aineisto analysoitiin induktiivisesti.

Työn teoreettinen viitekehys rakentui YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja lastensuojelulakiin sekä tutkimustietoon lasten osallisuudesta, kuulluksi tulemisesta, vuorovaikutuksesta ja mentalisaatiosta. Tulosten perusteella lasten kuulluksi tuleminen edellyttää sensitiivistä ja reflektiivistä työtettä sekä yhteisiä ja systemaattisia toimintakäytäntöjä lastenkodin arjessa. Opinnäytetyön tuotoksena laadittu huoneentaulu tukee työntekijöiden ammatillista reflektiota ja edistää lapsilähtöisen toimintakulttuurin vahvistumista lastenkodissa.

Asiasanat: lastensuojelu, osallisuus, kuulluksi tuleminen, lastenkoti, mentalisaatio

Social services

Bachelor of Social Services

Aino-Elina Kumaja, Vilma Tittonen

Children’s and Young People’s Experiences of Being Heard in Everyday Residential Child Care- A Research-Based Development Study and a Wall Chart as Its Outcome

Year	2026	Pages	56
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine how children’s and young people’s experiences of being heard and their participation can be strengthened in everyday life in residential child care. The aim was to produce up-to-date and practice-oriented research-based knowledge on the significance of listening to children, as well as to develop a concrete room poster to support participation for residential care staff.

The thesis was carried out as a research-based development project in cooperation with the residential child care units of the Länsi-Uusimaa Wellbeing Services County. A descriptive literature review was used as the method, analysing national and international research articles and expert-based sources published between 2015 and 2025. The data were analyzed inductively.

The theoretical framework was based on the United Nations Convention on the Rights of the Child and the Finnish Child Welfare Act and research on participation, being heard, interaction and mentalization. The results indicate that strengthening children’s experiences of being heard requires sensitive and reflective professional practice as well as shared and systematic operating practices in everyday residential care. The room poster developed as the outcome of the thesis supports professional reflection and promotes the strengthening of a child-centred operational culture in residential child care.

Keywords: child welfare, participation, being heard, residential child care, mentalization

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lapsen kuuleminen lastensuojelussa - teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat	7
2.1	Lastensuojelulaki ja lapsen oikeudet.....	7
2.2	Lastensuojelun palvelujärjestelmä ja sijaishuolto.....	8
2.3	Lapsen ja nuoren osallisuus lastensuojelussa	10
2.4	Lapsen osallisuus kokemuksena ja oikeutena	11
2.5	Hyvän kohtelun suunnitelma lastenkodin toimintaa ohjaavana välineenä.....	12
2.6	Kuulluksi tulemisen merkitys lasten hyvinvoinnille.....	13
2.7	Mentalisaatio lastenkodin arjessa.....	15
3	Kehittämistyön tarkoitus ja tavoitteet	19
4	Opinnäytetyön toteutus	21
4.1	Kehittämistyön menetelmä.....	21
4.2	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	22
4.3	Aineiston keruu ja valinta	23
4.4	Aineiston analyysi.....	28
5	Tulokset.....	35
5.1	Lasten osallistumisen ristiriidat	35
5.2	Tiedonsaanti ja osallisuus sijoitusprosessissa.....	36
5.3	Lapsen ääni ja moniäänisyys lastensuojelussa	38
5.4	Osallistumisen edellytykset ja työntekijöiden rooli.....	39
6	Tulosten tarkastelu.....	40
7	Kehittämistyön tuotos: huoneentaulu työntekijöille	41
7.1	Tavoite ja suunnittelu	41
7.2	Tuotoksen toteutus ja sisällön rakentuminen	42
7.3	Käyttöönotto ja palautteet	43
7.4	Päivitettävyys ja jatkokehittäminen	44
8	Eettisyys ja luotettavuus	45
9	Johtopäätökset ja pohdinta.....	46
9.1	Toimeksiantajan palaute ja opinnäytetyön hyödynnettävyys	50
	Taulukot.....	54
	Liitteet.....	55

1 Johdanto

Yksi lastensuojelun keskeisiä peruseriaatteista on ollut jo kauan, että lapsella on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon (Toivonen & Pollari 2018, 73). Lasten osallisuutta turvataan sekä kansainvälisesti, että kansallisesti. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS 1989) 12 artikla määrittää, että lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä häntä koskevissa asioissa ja nämä näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Vastaavasti Suomen lastensuojelulaki (417/2007) 20 § velvoittaa tarjoamaan lapselle mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä ja toivomuksensa hänen ikänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla.

Tämän opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen lastenkodin arjessa. Aihe on sekä tärkeä, että ajankohtainen sillä osallisuus ja oikeus tulla kuulluksi ovat keskeisiä lapsen oikeuksien toteutumiseksi. Näkemyksemme mukaan aihe on merkityksellinen myös siksi, että lastenkodissa asuvat lapset ja nuoret elävät tilanteessa, jossa heidän arkeaan ja tulevaisuuttaan koskevia päätöksiä tehdään pääosin aikuisten toimesta. Kuulluksi tuleminen ei vahvista ainoastaan lasten ja nuorten osallisuutta, vaan tukee myös heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan, luottamustaan aikuisiin ja kokemustaan omasta arvostaan. Lastenkodin arjessa pidämme tärkeänä, että luodaan käytäntöjä, joiden avulla lasten mielipiteet tulevat näkyviksi ja heille tarjotaan aito mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä.

Opinnäytetyön tarkoituksena ja kehittämistyön tavoitteena on tarkastella, millä tavoin lastenkodissa työntekijät voivat vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta sekä kokemusta kuulluksi tulemisesta arjen tilanteissa.

Opinnäytetyö on kehittämispohjainen ja sen konkreettisenä tuotoksena laadittiin huoneentaulu lastenkodin työntekijöille. Huoneentaulun tavoitteena on tarjota käytännölläisiä näkökulmia ja menetelmiä, joiden avulla lasten ja nuorten ääni voidaan tuoda näkyvämmäksi ja heidän osallisuuttaan voidaan vahvistaa lastenkodin arjessa ja erilaisissa päätöksentekotilanteissa. Huoneentaulu kokoaa keskeiset periaatteet helposti nähtäviksi ja toimii työntekijöiden muistutuksena lapsen kuulemisen merkityksestä.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään erityisesti lasten ja nuorten osallisuuteen ja sen toteutumiseen lastenkodin arjessa. Rajauksen vuoksi muut lastensuojelun palvelumuodot, kuten avohuollon tukitoimet ja perhehoito jäävät työn ulkopuolelle. Näin työ voi kohdistua syvällisesti lastenkodin toimintaympäristöön ja siellä tapahtuviin vuorovaikutuskäytänteisiin työntekijöiden ja lasten välillä.

Tässä opinnäytetyössä on käytetty ChatGPT:tä tekstin kieliasun muokkaamiseen ja tekstin sujuvoittamiseen.

2 Lapsen kuuleminen lastensuojelussa - teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat

2.1 Lastensuojelulaki ja lapsen oikeudet

Lastensuojelun tärkeimpänä tehtävänä on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja suojeluun. Lapsen etu on aina kaiken toiminnan lähtökohta. Sen arvioiminen on kuitenkin aina yksilöllistä, sillä jokainen lapsi on erilainen. Arvioinnissa täytyy huomioida lapsen ikä, kehitystaso, kulttuuritausta ja perheen tilanne, jotta ratkaisut todella tukevat lapsen hyvinvointia. Lapsen vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, mutta viranomaisilla on velvollisuus tukea heitä ja järjestää tarvittaessa palveluja sekä tukitoimia silloin, kun perhe tarvitsee ulkopuolista apua. Lastensuojelun tehtävä on olla tukena ja varmistaa, ettei lapsi tai perhe jää yksin vaikeassa tilanteessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1–4 §.)

Lapsen oikeudet perustuvat sekä Suomen lainsäädäntöön, että YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka neljä keskeistä periaatetta ovat syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, oikeus osallistumiseen ja oikeus hyvään elämään. (YK-liitto 2023; Lastensuojelun keskusliitto 2023). Lapsen oikeuksien sopimuksen tärkein tavoite on turvata jokaiselle lapselle elämän perusedellytykset ja turvallinen kasvu ympäristö sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen häntä koskevissa asioissa. Myös Suomen perustuslaki (731/1999, 6 §) korostaa, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja että jokaisella lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaisesti.

Dunderfelt (2015) ja Rätty (2023) toteavat, että kun lapsi tulee kuulluksi, ymmärretyksi sekä saa mahdollisuuden osallistua omien asioidensa käsittelyyn, lapsen hyvinvointi sekä

turvallisuuden tunne vahvistuvat. Aidon kuulemisen sekä kohtaamisen kautta lapsi kokee, että hänen mielipiteensä merkitsee sekä häntä arvostetaan yksilönä.

2.2 Lastensuojelun palvelujärjestelmä ja sijaishuolto

Kunnat ja hyvinvointialueet ovat vastuussa siitä, että lasten ja nuorten hyvinvointia tuetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jo ennen kuin perheistä tulee lastensuojelun asiakkaita. Tätä toteutetaan ehkäisevän lastensuojelun avulla, jonka tavoitteena on vahvistaa vanhemmuutta ja varmistaa lapselle turvallinen kasvuympäristö arjen peruspalveluissa. Esimerkiksi varhaiskasvatus, koulut, nuorisotyö ja neuvolat ovat paikkoja, joissa huoli lapsesta voidaan huomata ja jossa apua voidaan antaa nopeasti. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3a §.)

Lastensuojelulla tarkoitetaan kokonaisuutta, jonka tehtävänä on vahvistaa lapsen arjen hyvinvointia ja tarjota perheille tukea silloin, kun siihen on tarvetta. Sen tarkoitus ei ole toimia vain silloin, kun ongelmat ovat jo näkyviä, vaan huomata perheiden tilanteet riittävän ajoissa. Varhainen tuki auttaa ehkäisemään vaikeuksien kasautumista ja tarjoaa perheelle mahdollisuuden saada apua ennen tilanteiden kriisiytymistä. (Shemeikka 2021, 17.) Joskus lapsen turvallisuus tai kehitys voi kuitenkin vaarantua niin vakavasti, että huostaanotto on tarpeen. Huostaanoton perusteena voivat olla puutteet lapsen hoidossa, mutta myös lapsen oma toiminta, kuten päihteiden käyttö tai rikollinen käyttäytyminen, joka asettaa hänen hyvinvointinsa vaaraan. (Saastamoinen 2010, 23.)

Lastensuojeluasia voi alkaa perheen omasta pyynnöstä tai viranomaisen herättämästä huolesta. Tällöin sosiaalityöntekijän on arvioitava nopeasti, onko tilanne kiireellinen ja aloitettava palvelutarpeen arviointi, jossa käydään läpi lapsen ja perheen kokonaistilanne. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26 §.) Arviointi tehdään yhteistyössä perheen ja lapsen arkeen kuuluvien toimijoiden kanssa, ja se on saatettava valmiiksi kolmen kuukauden sisällä. Mikäli arvio osoittaa lastensuojelun tarpeen, perheelle laaditaan asiakassuunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet, tukitoimet ja työskentelyn suunta. Sitä päivitetään säännöllisesti, ja vaikka suunnitelma tehdään yhteistyössä perheen kanssa, sen laatiminen on viranomaisen velvollisuus silloinkin, kun kaikki osapuolet eivät ole täsmälleen samaa mieltä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27 & 30 §; Saastamoinen 2010, 82.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kantaa kokonaisvastuun lapsen asiakkuudesta. Hän arvioi lapsen tilanteen, päättää asiakkuuden eri vaiheista ja huolehtii siitä, että lapsi saa tarvitsemansa tuen. Sosiaalityöntekijällä on myös tärkeä rooli lapsen oikeuksien toteutumisessa. Erityisesti sen varmistamisessa, että lapsen mielipide tulee kuulluksi ja että lapsi saa apua puhevallan käyttämiseen. Työtä tukevat sosiaalihoajaajat ja muut ammattilaiset. (Saastamoinen 2010, 74.)

Sijaishuolto tulee ajankohtaiseksi, jos lapsen etu ei muulla tavoin toteudu. Sijoitus voidaan järjestää perhehoidossa, ammatillisessa perhekodissa tai lastenkodissa, ja valinnassa huomioidaan aina lapsen yksilölliset tarpeet, sisarussuhteet ja lapselle läheiset ihmissuhteet sekä kulttuurinen tausta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49–50 §.)

Sijaishuollossa lapselle tulee turvata turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja läheisiään, ja yhteydenpidon tulee toteutua lapsen yksityisyyttä ja turvallisuutta kunnioittaen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 54 §.)

Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät kunnat, valtio ja yksityiset palveluntuottajat. Laitoshoido on tarkoitettu tilanteisiin, joissa lapsi tarvitsee vaativampaa tukea tai erityistä osaamista. Hyvin toteutettu laitoshoido voi olla lapselle paras vaihtoehto, erityisesti silloin kun sijoituksen arvioidaan olevan lyhytaikainen ja keskittyvän tilanteen stabilointiin tai tilanteen arviointiin. (Saastamoinen 2010, 11.)

Lastensuojelussa kertyvät tiedot ovat lain mukaan salassa pidettäviä, ja niiden käsittelyä ohjaa sosiaalihuollon asiakaslaki (Saastamoinen 2010, 87). Sijaishuollossa noudatetaan myös lapsen huollosta annetun lain periaatteita. Lapselle pyritään tarjoamaan turvallinen, hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaava arki, jossa lapsen tarpeet, toiveet ja yksilölliset piirteet huomioidaan. Lasta on kohdeltava kunnioittavasti, eikä lasta saa koskaan alistaa tai kohdella loukkaavalla tavalla. (Saastamoinen 2010, 91.)

Sijaishuoltopaikan valinta on yksi tärkeimmistä päätöksistä lapsen elämässä. Se tehdään harkiten, sillä toistuvat sijoituspaikan muutokset voivat lisätä turvattomuutta ja vaikeuttaa lapsen kiinnittymistä uusiin aikuisiin ja ympäristöihin. Arvioinnissa huomioidaan lapsen aiemmat ihmissuhteet, sisarusten tilanne, mahdolliset erityisen tuen tarpeet, harrastukset sekä koulunkäynti. (Saastamoinen 2010, 102–103.)

Lapsella on oikeus olla osallisena omissa asioissaan ja saada ymmärrettävää tietoa tilanteestaan. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kertoa lapselle hänen tilanteestaan rehellisesti mutta lapsen turvallisuuden tunnetta tukien. Tietoa ei saa antaa liikaa tai tavalla, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä tai hyvinvointia. (Saastamoinen 2010, 122–123.) Si-
joitetulla lapsella on myös oikeus samoihin palveluihin kuin muilla lapsilla: terveyden-
huoltoon, koulutukseen, harrastuksiin sekä lastensuojelulain mukaisiin käyttövaroihin ja
taloudelliseen tukeen (Saastamoinen 2010, 125–126).

2.3 Lapsen ja nuoren osallisuus lastensuojelussa

Lapsella on oikeus osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn ja ilmaista omat mieli-
piteensä ja toiveensa. Lastensuojelussa tätä pidetään tärkeänä periaatteena ja lapsen
ajatukset pyritään aina huomioimaan häntä koskevissa ratkaisuissa. Osallisuus tarkoit-
taa, että lapsi saa vaikuttaa omaan arkeensa ja itseään koskeviin asioihin oman ikänsä ja
kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen näkemykset otetaan huomioon ja hänelle tarjotaan
mahdollisuus olla mukana keskusteluissa, joissa hänen elämästään päätetään. Tällä vah-
vistetaan lapsen kokemusta siitä, että hänen mielipiteillään on merkitystä ja että hänet
otetaan vakavasti. (Toivonen & Pollari 2018, 73.)

Lapsen osallisuusosoikeudet tarkoittavat sitä, että lapsella on mahdollisuus osallistua
häntä koskevien asioiden käsittelyyn ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Osallisuus näkyy sekä
konkreettisina osallistumisen mahdollisuuksina että siinä, kun lapsi kokee tulevansa ai-
dosti kuulluksi. Lapsen mielipide tulee selvittää ja ottaa huomioon päätöksiä tehdessä,
eikä hänen näkemyksiään saa sivuuttaa. Jos lapsen mielipidettä ei selvitetä tai häntä ei
kuulla, toiminta ei ole asianmukaista. Joissain tilanteissa osallistumista voidaan kuitenkin
rajoittaa, jos se on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin suojelemiseksi. Tällaisessa tilan-
teessa rajoitukset on aina harkittava tarkkaan ja niiden tulee perustua todelliseen tarpee-
seen. Lasta suojellaan erityisesti tilanteissa, joissa mielipiteen selvittäminen tai tiedon
antaminen voisi vahingoittaa häntä. Siksi rajoituksia saa käyttää vain silloin, kun ne ovat
todella lapsen edun mukaisia. (Toivonen & Pollari 2018, 75.)

Lastensuojelussa työ perustuu lapsen tarpeisiin ja siihen, että lapsi saa vaikuttaa omiin
asioihinsa. Lapsi ja aikuinen käyvät vastavuoroista keskustelua, jossa molemmat tuovat
esiin näkemyksiään ja kuuntelevat toisiaan. (Taskinen 2012, 26.) Lapsen osallisuus kehity-
tyy vaiheittain. Ensin lapsia kuunnellaan ja heitä autetaan kertomaan mielipiteensä.

Seuraavaksi heidän näkemyksensä otetaan huomioon ja he pääsevät mukaan päätöksentekoon. Korkeimmalla tasolla lapset jakavat aikuisten kanssa vastuuta ja valtaa omiin asioihinsa liittyen. (Taskinen 2012, 26.)

2.4 Lapsen osallisuus kokemuksena ja oikeutena

Lapsen osallisuusosoikeuksilla on useita tärkeitä tehtäviä. Ensinnäkin niillä varmistetaan, että lapsen ääni tulee aidoksi kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Pelkkä mielipiteen kysyminen ei riitä, sillä tärkeää on myös se, että millainen kokemus lapselle syntyy osallistumisessa ja kuinka hänen näkemyksiään oikeasti hyödynnetään päätöksenteossa. (Toivonen & Pollari 2018, 77.) Lasten osallisuus voi toteutua vain, jos työntekijät osaavat kohdata lapsen, kuunnella häntä ja huomioida hänen näkemyksiään aidosti. Pelkän yksittäisen työntekijän ammattitaito ei kuitenkaan riitä, jos organisaation toimintakulttuuri tai rakenteet eivät tue lapsilähtöistä työskentelyä. Työntekijän näkökulmasta osallisuus on mahdollista silloin, kun hänellä on sekä osaamista että aikaa ja tilaa toimia lapsen edun mukaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Toiseksi osallisuus auttaa lasta kokemaan, että häntä kohdellaan reilusti ja oikeudenmukaisesti. Kun lapsi saa olla mukana ja hänen ajatuksiaan arvostetaan, se lisää hänen luottamustaan aikuisiin, että viranomaisiin. Oikeudenmukaisuuden tunne syntyy siitä, että lapsi ymmärtää, mitä tapahtuu ja miksi, ja kokee tullessa huomioduksi. (Toivonen & Pollari 2018, 77.) Arjen työskentelyssä osallisuus rakentuu monesta tekijästä. Lapsen kokemus osallisuudesta riippuu siitä, millaisia mahdollisuuksia työntekijä pystyy hänelle tarjoamaan ja miten lapsi pystyy näihin tilanteisiin vastaamaan. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Osallisuudella on myös suuri merkitys lapsen kehitykselle. Kun lapsi saa osallistua omalle ikätasolleen sopivalla tavalla, se vahvistaa hänen kasvuaan kohti itsenäisyyttä ja aikuisuutta. Aikuisilla on vastuunsa tukea tätä kehitystä ja varmistaa, että lapsi saa mahdollisuuden harjoitella osallisuutta turvallisessa ympäristössä. (Toivonen & Pollari 2018, 77.) Monet lastensuojelun asiat ovat lapselle vaikeita ja monimutkaisia. Työntekijän tehtävänä on auttaa lasta ymmärtämisessä, mitä häneltä kysytään ja miksi hänen mielipiteensä ovat tärkeitä. Tuki voi olla lempeää rohkaisua, asioiden pilkkomista pienemmiksi tai konkreettisten apuvälineiden käyttöä. Jokainen lapsi tarvitsee erilaista tukea ja työntekijän on löydettävä tämä tapa, joka toimii juuri tälle lapselle. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024.)

Todellinen osallisuus ei siis tarkoita vain muodollista kuulemistä, vaan aitoa mukana olemista ja vaikutusmahdollisuuksia. Jotta lapsi voi kokea tulleen oikeudenmukaisesti kohdelluksi, hänen täytyisi saada riittävästi aikaa, tietoa ja tukea sekä tuntea luottamusta aikuisiin. Näin lapsen osallistuminen voi olla merkityksellistä ja rakentaa hänen kokemuksiaan siitä, että hänen mielipiteillään on arvoa. (Toivonen & Pollari 2018, 77.) Työntekijän on tärkeä tunnistaa myös se, että lapsi saa valita osallistuuko hän erilaisiin keskusteluihin tai palavereihin. Kaikki tilanteet eivät ole lapselle helppoja, joten työntekijä voi tarjota vaihtoehtoja osallisuuden toteutumiseen lapselle, jos lapsi kokee suoranaisen osallisuuden haastavaksi. Kieltäytyminen on myös lapselle oikeus ja yksi osallisuuden muodoista. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024.) Kuulluksi tuleminen muodostaa osallisuudelle perustan, mutta osallisuus edellyttää lisäksi lapsen ja nuoren vaikutusmahdollisuuksia häntä koskevissa asioissa.

2.5 Hyvän kohtelun suunnitelma lastenkodin toimintaa ohjaavana välineenä

Hyvän kohtelun suunnitelma on lastensuojelulaitoksen yhteinen ja kirjallinen toimintamalli, jonka tarkoituksena on varmistaa, että jokainen lapsi kohdataan turvallisesti, kunnioittavasti ja yhdenvertaisesti arjen kaikissa tilanteissa. Suunnitelma konkretisoi yksikön tavoin toteuttaa lapsen etua, ehkäistä epäasiallista kohtelua, sekä ohjata henkilöstöä sensitiiviseen ja lapsen kehitystason huomioivaan vuorovaikutukseen myös haastavissa tilanteissa. (Laine & Pietilä 2021, 2–3.)

Suunnitelman laatiminen on ollut lakisääteinen velvoite lastensuojelulaitoksille 1.1.2020 alkaen (Lastensuojelulaki 417/2007 61 b §) ja sen tulee olla selkeä, erillinen asiakirja, jota arvioidaan ja päivitetään vuosittain (Laine & Pietilä 2021, 2). Suunnitelman valmisteluun osallistetaan yksikköön sijoitetut lapset ja nuoret ja valmis suunnitelma käydään heidän kanssaan läpi. Lisäksi sen tulee olla näkyvästi esillä yksikössä sekä toimitettuna sosiaalityöntekijälle ja sijoittajakunnalle. (Laine & Pietilä 2021, 4.)

Suunnitelma sisältää toimenpiteet lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, hyvän hoidon ja kasvatuksen toteuttamiseksi sekä rajoitustoimenpiteiden ehkäisemiseksi ja jälkikäsittelyksi. Rajoitustoimenpiteet ovat aina viimeinen keino ja niiden tarkoituksena on turvata lapsen ja muiden turvallisuus, ei rangaista. (Räty 2019, 551; Laine & Pietilä 2021, 15–16.)

Kokonaisuudessa hyvän kohtelun suunnitelma toimii työyhteisön eettisenä ja rakenteellisenä välineenä, joka vahvistaa lapsen oikeuksien, turvallisuuden ja osallisuuden toteuttamista lastensuojelun arjessa. (Laine & Pietilä 2021, 18.) Hyvän kohtelun suunnitelma on keskeinen osa laadukasta lastensuojelutyötä, sillä se tekee näkyväksi arvot, joiden varaan lapsen kohtaaminen rakentuu. Kun suunnitelmaa käytetään aktiivisesti, se ei jää vain asiakirjaksi, vaan toimii arjessa ohjeena ja muistutuksena lapsen oikeuksien ensisijaisuudesta.

2.6 Kuulluksi tulemisen merkitys lasten hyvinvoinnille

Monet lastensuojelun asiakkaat kuvaavat, ettei heidän mielipiteitään aina kuulla tai oteta todesta. Työntekijöillä voi olla jo valmiiksi muodostuneita tulkintoja lapsen tai perheen tilanteesta ja nämä ennako-oletukset voivat vaikuttaa huomaamatta tähän vuorovaikutukseen. Tällöin lapsen kuuleminen voi muuttua muodolliseksi velvollisuudeksi, vaikka sen tulisi olla aito kohtaaminen, jossa lapsi kohdataan ennen kaikkea ihmisenä eikä pelkätään asiakkaana. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 91.)

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa työntekijöitä selvittämään lapsen mielipiteet ja toivomukset kaikissa häntä koskevissa päätöksissä. Lapselle tulee antaa tietoa hänen ikätasonsa mukaisesti ja mahdollisuus kertoa ajatuksensa turvallisesti. Kuuleminen on sosiaalihuollon työntekijän selkeä velvollisuus, jota ei voi jättää toteuttamatta ilman laissa säädettyä perustetta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 32 §; Rätty 2023, 44.) Kuuleminen on tehtävä hienovaraisesti, jotta lapsen ja hänen läheistensä suhde ei vaarannu.

Vuorovaikutuksen laatu on keskeinen tekijä siinä, kokeeko lapsi olevansa arvokas ja turvassa. Työntekijän tulee käyttää kieltä, joka on kunnioittavaa, lapselle ymmärrettävää ja tilanteeseen sopivaa. Vaikka lasta pyritään usein lähestymään arjessa rennolla ja luontevalla tavalla, tämä ei saa johtaa epäasiallisuuteen tai siihen, että aikuisen auktoriteetti korostuu väärällä tavalla. Laitoshoidossa työntekijöiden tapa puhua, reagoida ja kohdata arjen tilanteita toimii lapsille jatkuvana mallina siitä, miten tunteita ja ristiriitoja voidaan käsitellä turvallisesti. (Rätty 2023, 125–126.)

Luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa ja toistuvia kokemuksia siitä, että aikuinen on aidosti kiinnostunut lapsen tilanteesta. Lapsella tulee olla mahdollisuus keskustella rauhassa ilman kiirettä sekä mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijää kahden kesken ilman

huoltajaa. Tapaamispaikan tulee olla rauhallinen ja lapsen yksityisyyttä kunnioittava, jotta lapsi voi puhua vapaasti, ilman pelkoa siitä, että muut kuulevat hänen asiansa. (Räty 2023, 632.) Luottamus syntyy siitä, että lapsi huomaa, ettei hänen kertomaansa käytetä häntä vastaan ja että hänen huolensa otetaan todesta eikä lapsen kertomaa vähätellä.

Dunderfelt (2015) korostaa, että aito kuunteleminen ei ole vain sanojen vastaanottamista. Se tarkoittaa pyrkimystä ymmärtää lapsen kokemusta, tunnetta ja tarkoitusta sanojen takana. Kuulluksi tuleminen merkitsee, että lapsi kokee olevansa arvokas ja että hänen sanansa otetaan vastaan ilman vähättelyä. Kuuntelemisella voi olla myös korjaava vaikutus, sillä se auttaa lasta jäsentämään tunteitaan, vähentää häpeää ja voi vahvistaa lapsen itsetuntemusta. (Dunderfelt 2015, 10.)

Kuuntelemisen haasteet liittyvät usein aikuisen omiin automaattisiin reaktioihin, kuten kiireeseen, ärsyyntymiseen, neuvojen tarjoamiseen liian nopeasti tai tunteiden välttelyyn. Nämä reaktiot voivat estää lapsen äänen esiin nousemisen. Kuunteleminen vaatii pysähtymistä, tietoista läsnäoloa ja kykyä välttää omia tulkintoja. Työntekijän on hyväksyttävä lapsen tunteet sellaisina kuin ne ovat, jotta lapsi uskaltaa kertoa avoimesti, ilman pelkoa tuomitsemisesta. (Dunderfelt 2015, 18–20, 53–54.)

Sudenlehti ja Uusitalo (2018) tuovat esiin, että lapsen hyvinvointi rakentuu suhteissa aina suuntaan ja toiseen. Lapsi kehittyy, vahvistuu ja myös haavoittuu ihmissuhteissaan, jonka vuoksi turvallinen, läsnä oleva aikuinen voi toimia korjaavana suhteena niille lapsille, jotka ovat aiemmin jääneet ilman turvallista aikuisen läsnäoloa. Kohtaaminen on ennen kaikkea psyykkistä läsnäoloa eli kykyä olla lapsen kanssa aidosti, kiinnostuneesti ja lempeästi. Vastavuoroisuuden puute lapsen aiemmissa ihmissuhteissa voi näkyä oireiluna, mutta turvallinen aikuinen voi tukea lapsen eheytymistä olemalla pysyvästi ja johdonmukaisesti läsnä. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 50–51.)

Kuulluksi tuleminen ei kuitenkaan toteudu pelkästään verbaalisessa keskustelussa. Eleet, katse, äänensävy, hengitysrytmi ja pienet keholliset signaalit välittävät lapselle tietoa siitä, onko aikuinen aidosti läsnä. Lapsi aistii herkästi aikuisen tunnetilan ja reagoi siihen. Siksi vuorovaikutuksen turvallisuus rakentuu kehon tasolla rauhallisesta läsnäolosta, lempeästä äänensävyistä ja kiireettömästä asenteesta. (Dunderfelt 2015, 36–40.)

Lastensuojelutyössä on tärkeää huomata, että lapsen vaikeudet ilmaista kokemuksiaan voivat liittyä siihen, ettei hän ole aiemmin saanut osakseen riittävästi sanoitettua vuorovaikutusta. Moni lapsi ei ole oppinut nimeämään tunteitaan tai ymmärtämään syy-seuraussuhteita, mikä voi näkyä konflikteina, vetäytymisenä tai aggressiona. Siksi lapsen kohtaaminen edellyttää kärsivällisyyttä ja kykyä avata tunteita yhdessä lapsen kanssa, ilman kiirettä tai painetta. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 50–51.)

Vuorovaikutukseen liittyvä tasavertaisuus näkyy myös siinä, että asiakas halutaan nähdä oman elämänsä asiantuntijana. Vaikka lastensuojelussa on aina jonkin verran kontrollia ja päätöksenteon valtaa, työntekijän tehtävä on rakentaa suhdetta, jossa lapsi voi ilmaista kokemuksensa turvallisesti ja tulla ymmärretyksi. (Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 244–245.) Lapsi ei ole passiivinen kohde, vaan aktiivinen toimija, jonka ajatukset ja kokemukset ovat lastensuojelutyön kannalta erittäin tärkeitä.

Sudenlehti ja Uusitalo (2018) esittävät, että kuulluksi tuleminen on lopulta ihmiselle perustavanlaatuisen kokemus. Lapsi, joka kokee tulevansa aidosti kuulluksi, kokee samalla olevansa tärkeä ja merkityksellinen. Tällainen kokemus voi olla lapselle korjaava hetki, joka vahvistaa hänen tunnettaan omasta arvostaan ja turvallisuudestaan. Lastensuojelun ytimessä on, että kuulluksi tulemisen kautta lapsi voi rakentaa uudelleen luottamusta sekä itseensä, että muihin ihmisiin.

2.7 Mentalisaatio lastenkodin arjessa

Mentalisaatiolla tarkoitetaan kykyä pohtia sekä omaa että toisen ihmisen mieltä, tunteita, ajatuksia, aikomuksia ja niiden taustalla olevia kokemuksia. Sen avulla pystymme säätelämään omia tunnetilojamme ja ymmärtämään paremmin myös toisen käyttäytymistä. Lastensuojelun arjessa mentalisaatio näkyy esimerkiksi siinä, että pysähdymme pohtimaan, mitä lapsi yrittää käytöksellään viestiä ja mitä hänen tunteidensa taustalla mahdollisesti on. Kun sanoitamme lapselle omia ja hänen tunteitaan ja ajatuksiaan, tuemme samalla hänen kykyään jäsentää kokemaansa ja opimme yhdessä etsimään ratkaisukeskeisiä tapoja selvittää vaikeista tilanteista. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 53.)

Mentalisaatiokyky ei kehity tyhjiössä, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Pienen lapsen kyky ajatella toisen tunnetta tai kokemusta kehittyy turvallisen kiintymyssuhteen ja riittävän sensitiivisen hoivan varassa. Lapsen mielen kannalta

olennaista on, että häntä hoitava aikuinen yrittää tavoittaa lapsen tunteen ja tarpeen ja reagoi niihin riittävän nopeasti sekä johdonmukaisesti. Kun lapsi saa kokea olevansa rakastettu ja tärkeä hänen luottamuksensa itseensä ja toisiin vahvistuu. Työntekijän riittävä mentalisaatiokyky tukee työntekijän jaksamista ja kykyä kohdata arjen vastoinkäymisiä sekä vahvistaa valmiutta tukea lapsen kasvua myös haastavissa tilanteissa. (Viinikka 2016, 5–6.)

Mentalisaatio ei ole vain vanhemmuuden taito, vaan se on elämänmittainen harjoittelun kohde, jota voivat kehittää myös lasten ja nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset. Lastensuojelutyössä psykososiaalinen osaaminen tarkoittaa kykyä olla psyykkisesti läsnä ja muodostaa aidosti vuorovaikutteinen suhde lapseen ja nuoreen. Dialoginen kohtaaminen edellyttää, että työntekijä on avoin omille ja toisen tunteille, pysähtyy lasten ja nuorten kokemusten äärelle ja on aidosti kiinnostunut heidän suruistaan, toiveistaan ja unelmistaan. Myötätuntoinen hiljaisuus ja rauhallinen läsnäolo voivat jo itsessään olla merkityksellisiä. Pelkkä puhe ei aina ole tärkeintä, vaan se, että lapsi kokee tulevansa nähdyksi ja kannatelluksi. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 44–45.)

Lastensuojelun asiakkailta voi olla kokemusta ihmissuhteista, joissa vastavuoroisuus on ollut puutteellista ja joissa lapsen tai nuoren tarpeet ja tunteet eivät ole tulleet vastaanotetuiksi. Tällöin käsitys hyvästä vuorovaikutuksesta voi vääristyä, jonka vuoksi lapsi saattaa omalla toiminnallaan pyytää sellaista kommunikaatiota aikuiselta, joka ei oikeasti vastaa hänen tarpeisiinsa. Se, mitä lapsi toivoo tai vaatii, ei aina ole sama kuin se, mikä olisi hänelle hoitavaa ja korjaavaa. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 57.)

Mönkkösen (2018) mukaan asiakkaan kohtaaminen on aina inhimillistä vuorovaikutusta, jossa vaikuttavat samat ilmiöt kuin ihmisten kohtaamisessa yleensä. Ammattilaisella on oma persoonansa, historiansa ja maailmankuvansa, jotka vaikuttavat siihen, millaisena hän näkee asiakkaansa ja millä asenteella häntä lähestyy. Kohtaamisessa eivät ratkaise yksittäiset sanat tai teot, vaan perusasenteemme, jolla toista ihmistä katsomme. Samalla ammattilaista haastetaan todistamaan työnsä vaikuttavuutta, mikä voi lisätä paineita ja kaventaa tilaa aidolle läsnäololle. (Mönkkönen 2018, 10, 17.)

Asiakastyö koskettaa ammattilaista tunteiden tasolla, eikä kaikkiin tilanteisiin löydy valmista ohjekirjaa. Ammatillisuus ei kuitenkaan tarkoita tunteettomuutta, vaan kykyä olla tietoinen omista tunteistaan ja silti asettua avoimesti suhteeseen asiakkaan kanssa.

Kokemus on usein osoittanut, että on parempi toimia omana itsenään kuin yrittää esittää jotakin roolia, joka ei tunnu aidolta. Jokainen ammattilainen kehittää vähitellen oman tapansa vuorovaikutustilanteisiin, mutta samalla on hyväksyttävä, ettei kukaan tule valmiiksi vuorovaikutustaidoissaan. Vuorovaikutustaitoja voi aina harjoitella ja syventää. (Mönkkönen 2018, 21–22.)

Mentalisaatio liittyy vahvasti myös työntekijän itsetuntemukseen. Jos työntekijän minäkuva rakentuu vain positiivisten puolien varaan, tiedostamattomat, haavoittuneet ja avuttomat puolet voivat alkaa vaikuttaa ohjaustilanteissa ilman, että työntekijä itse huomaa sitä. Kun työntekijä uskaltaa tutkia ja tunnistaa omia varjopuoliaan, hän voi kohdata myös lapsen vaikeita tunteita realistisemmin ja myötätuntoisemmin. Tämä itseymmärrys voi parhaimmillaan muodostaa sillan työntekijän ja lapsen välille. Lapsi ei jää yksin, vaan huomaa, että myös aikuinen on ihminen, joka pohtii ja työskentelee omien kokemustensa kanssa. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 13.)

Mentalisoiva työote näkyy myös tavassa, jolla työntekijä käyttää sanallista ja sanatonta viestintää. Sanatonta viestintää on katse, etäisyys, eleet, kehon asento ja kosketus, jotka alkavat jo ennen ensimmäistä sanaa. Nämä viestivät lapselle, onko aikuinen lähestyttävissä ja turvallinen. Terveystieteiden ja sosiaalialan työssä opitaan rooleja, puhetapoja ja kehollisia tapoja, jotka heijastavat työpaikan kulttuuria ja ammatti-identiteettiä. Toisaalta jokaisella työntekijällä on oma henkilökohtainen reviirinsä ja tapansa olla lähellä tai etäällä toista ihmistä. (Väisänen 2009, 29.)

Dunderfelt (2016) muistuttaa, että äänensävy, äänenpainot, tauot ja ilmeet ovat olennainen osa viestintää. Fyysinen viestintä kattaa kaiken sen, mitä välitämme kehon kautta ja sen tulisi tukea sanallista viestintää sen sijaan, että se olisi ristiriidassa puheen kanssa. (Dunderfelt 2016, 18, 21.) Intuiivinen viestintä ja läsnäolo merkitsevät tilaa, jossa olemme toisen kanssa samalla aaltopituudella ilman, että kaikkea tarvitsee selittää loppuun. Hyväksyvä, arvostelematon läsnäolo auttaa työntekijää virittäytymään lapsen tunnetilaan ja mielentilaan. (Dunderfelt 2016, 28, 54, 67.)

Lastensuojelun arjessa kohdataan usein tilanteita, joissa lapsen tunne-elämän pulmat näkyvät käytöksessä. Lapsi ei välttämättä ymmärrä omia tunteitaan tai sitä, mitä aikuinen tarkoittaa sanoillaan tai toiminnallaan, eikä hänellä aina ole sanoja kuvaamaan kokeemaansa. Tällöin väärinymmärrykset ja jännitteet voivat helposti kärjistyä arjen

konflikteiksi. Monella lapsella on myös puutteita syy–seuraussuhteiden hahmottamisessa, mikä ei johdu tahallisesta hankaluudesta, vaan kokemusten puutteesta reflektiivisestä puheesta ja yhdessä ajattelemisesta. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 63.)

Tässä kohtaa korostuu reflektiivisyyden ja dialogisuuden merkitys lastenkodin arjessa. Reflektiivinen ajattelu tarkoittaa pysähtymistä pohtimaan sitä, mitä tilanteessa tapahtuu, mitä tunteita se herättää ja mitä kaikkea käyttäytymisen taustalla voi olla. Turvattomat suhteet ja varhaiset menetykset voivat heikentää lapsen kykyä tällaiseen pohdintaan, jolloin hoidon keskeisenä tavoitteena on rakentaa turvallinen suhde, jossa reflektiiviset taidot voivat vähitellen kehittyä. Aikuisen oma reflektiivinen kyky on tässä ratkaiseva. Mitä paremmin työntekijä pystyy pohtimaan omia ja lapsen tunteita sekä reaktioita, sitä enemmän lapsi saa tilaa harjoitella vastaavaa ajattelua itse. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 64–65.)

Ammatillinen mentalisaatio tarkoittaa työntekijän kykyä olla, ajatella ja vastata asiakkaalle reflektiivisesti. Se on lempeää ja kontekstiin sidottua ymmärrystä asiakkaan kokemuksista ja tunteista. Se edellyttää, että työntekijä tunnistaa ja säätelee omia negatiivisia tunteitaan niin, etteivät ne ohjaa vuorovaikutusta, vaan että hän pystyy asettumaan asiakkaan rinnalle rauhallisesti ja läsnä olevasti. Kehollinen työskentely, kehosynkronointi, myötätunto ja mielen rauhoittaminen ovat tällöin tärkeitä työkaluja. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 92–93.)

Mentalisoivassa työtöteessä keskeistä ei ole se, että ammattilainen tietäisi totuuden tai ratkaisun lapsen tilanteeseen. Tärkeämpää on asenne, jossa työntekijä uskaltaa luopua omasta valmiista “oikeasta vastauksestaan” ja asettuu yhdessä lapsen kanssa tutkimaan tilannetta ja sen merkityksiä. Tätä Sudenlehti ja Uusitalo (2018, 94) kuvaavat ei-tietämisen asenteena eli tietoisena päätöksenä olla avoin sille, mitä lapsi kertoo ja miten hän kokee oman elämänsä. Mentalisoiva, ammatillinen oleminen, on sisäistä rauhoittumista toisen rinnalle, empaattisesti ja myötätuntoisesti.

Lastenkodin arjessa mentalisaatio näkyy pienissä hetkissä: siinä, miten pysähdymme tulkitsemaan lapsen viestejä, kuinka kestämmme hänen tunteitaan ja miten sanoitamme yhdessä tapahtunutta. Kun lapsi saa kokemuksia siitä, että hänen mielensä kiinnostaa aikuisia ja että hänen tunteensa ovat sallittuja, hän ei jää yksin oman sisäisen maailmansa

kanssa. Tällöin mentalisaatiosta tulee osa arjen tavallista vuorovaikutusta eli tapaa olla toisen ihmisen kanssa niin, että sekä lapsen että aikuisen mieli on mukana.

3 Kehittämistyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämä opinnäytetyö on tehty lastensuojelun laitoshoidon yksiköihin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle. Toimeksiantajan toimipaikat tarjoavat ympärivuorokautista hoitoa, kasvatusta ja tukea kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille. Yhteistyö on käynnistynyt toimeksiantajan tarpeesta vahvistaa ja tukea lasten ja nuorten kuulluksi tulemistä arjessa, sekä luoda yhtenäisiä ja arjessa helposti hyödynnettäviä toimintakäytäntöjä.

Opinnäytetyömme kehittämisenäkökulma perustuu toimeksiantajan tarpeeseen saada konkreettinen ja visuaalinen työväline koko työyhteisölle. Työn tuotoksena laadittava huoneentaulu kokoaa yhteen keskeiset toimintaperiaatteet ja käytännön ohjeet, jotka tukevat henkilöstöä lasten kuulemisen toteuttamisessa systemaattisesti. Näin opinnäytetyömme edistää yksiköiden välistä yhtenäisyyttä ja laadukasta sekä lapsen oikeuksia kunnioittavaa työskentelyä lastenkodin arjessa.

Toimeksiantaja osallistui opinnäytetyön kehittämistyön suunnitteluun antamalla palautetta kehittämistuotoksen sisällöstä ja muodosta. Yhteistyö toteutui erilaisten palaverien kautta, jossa opinnäytetyön tekijät toivat ilmi kehittämistyön sisällöllistä toteutusta, ja toimeksiantaja toi esiin lastenkodin arjen näkökulmia ja käytännön tarpeita. Yhteistyö mahdollisti sen, että kehittämistyön tuotos vastasi aidosti lastenkodin arjessa tunnistettuihin tarpeisiin.

Lapsia ja nuoria ei osallistettu tämän opinnäytetyön kehittämisprosessiin, koska työn pääpaino oli toimeksiantajan tarpeen mukaisesti henkilöstölle suunnatun työvälineen kehittämiseen. Tavoitteena oli luoda lastenkodin työntekijöille käytännöllinen ja visuaalinen huoneentaulu, joka kokoaa yhteen keskeiset periaatteet lasten kuulemisen vahvistamiseksi arjen tilanteissa. Kehittämistyö rajattiin ainoastaan henkilöstön näkökulmaan niin tarkoituksenmukaisesti kuin myös eettisistä syistä, sillä lasten osallistaminen olisi edellyttänyt laajempaa tutkimuksellista asetelmaa, erilaisia lupaprosesseja, sekä erityistä huomioita lasten suojeluun, anonymiteettiin ja mahdollisiin emotionaalisiin kuormitustekijöihin. Lisäksi toimeksiantaja toivoi työn keskittyvän ensisijaisesti työntekijöiden

osaamisen ja arjen käytäntöjen tukemiseen, mikä ohjasi kehittämistyön suunnan ammattilaisten kokemusten ja tarpeiden pohjalta. Näin työvälineemme voitiin rakentaa turvallisesti, eettisesti ja toimeksiantajan tavoitteita palvelevalla tavalla. Opinnäytetyön alussa selvitettiin tutkimusluvan tarve Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelta ja saadun vastauksen perusteella erillistä tutkimuslupaa ei työhön tarvittu, sillä työ toteutettiin kehittämistyönä eikä siihen sisältynyt aineistonkeruuta lapsilta tai nuorilta. Huoneentaulu ei ole tarkoitettu lasten osallisuutta korjaavaksi, vaan sitä tukevaksi ja mahdollistavaksi rakenteeksi, joka ohjaa työntekijöitä huomioimaan lasten ja nuorten näkökulmat arjen vuorovaikutustilanteissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella, miten lastenkodin työntekijät voivat vahvistaa lasten ja nuorten kokemusta kuulluksi tulemisesta arjen tilanteissa lastenkodissa. Työssä tarkastellaan, millaisin keinoin lasten ja nuorten osallisuutta voidaan tukea päivittäisessä vuorovaikutuksessa sekä, että miten työntekijöiden toiminta ja yhteisön käytännöt voivat edistää lapsen oikeutta tulla kuulluksi päätöksenteossa. Lastensuojelussa kuulluksi tuleminen on sekä oikeudellinen velvoite, että lapsen hyvinvoinnille olennainen osa. Aiheemme on ajankohtainen kansallisella tasolla, sillä vuoden 2025 lapsen oikeuksien teemana on ”Jokaisella lapsella on oikeus kuulla”, jossa korostetaan lasten oikeutta osallistua, tulla nähdyksi ja kuulluksi omassa yhteisössään. Tämän vuoden teema vahvistaa tarvetta kehittää lisää konkreettisia keinoja, joilla lasten osallisuutta voidaan vahvistaa arjen keskellä ja palveluissa, kuten lastensuojelussa.

Työllä on myös laajempi yhteiskunnallinen merkitys. Lasten osallisuuden vahvistaminen tukee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja Suomen lastensuojelulain (417/2007) periaatteiden toteutumista ja yhdenvertaista edistämistä, oikeudenmukaista ja lapsen etuun perustuvaa lastensuojelua. Kun lapsi kokee, että hänet kuullaan, lisää se hänen turvallisuuden tunnettansa ja luottamusta aikuisiin sekä hänen käsityksensä omasta vaikuttamismahdollisuudestaan lisääntyvät, mikä tukee hänen kokonaisvaltaista hyvinvointiaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä työntekijöiden ymmärrystä osallisuuden ja kuulemisen merkityksestä arjessa sekä tarjota konkreettisia menetelmiä lasten ja nuorten kuulemisen vahvistamiseksi. Päämääränä on tuottaa käytännönläheistä ja ajankohtaista tietoa, joka tukee työntekijöitä lasten osallisuutta ja hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin kehittämiseksi. Opinnäytetyö on luonteeltaan kehittämispohjainen ja sen konkreettisena tuotoksena laaditaan työntekijöille suunnattu huoneentaulu. Huoneentaulu kokoaa

yhteen keskeiset periaatteet ja toimintatavat, jotka tukevat lasten ja nuorten kuulluksi tulemistä ja osallisuuden vahvistamista lastenkodin arjessa.

Huoneentaulun kehittämisen menetelmäksi valittiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka tavoitteena on koota ja jäsentää olemassa olevaa tutkimustietoa kehittämistyön tueksi. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymysten selkeä rajaus ja täsmällinen muotoilu ovat keskeisiä, sillä ne suuntaavat aineiston valintaa ja analyysia, sekä auttavat tarkastelemaan ilmiötä johdonmukaisesti ja syvällisesti. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Miten lastenkodissa voidaan edistää lasten ja nuorten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä arjessa ja päätöksenteossa? Tämän kysymyksen avulla pyritään hahmottamaan lastenkodin toimintaa sekä tunnistamaan tekijöitä, jotka vahvistavat lasten ja nuorten osallisuutta ja tukevat heidän kokemustaan siitä, että he tulevat aidoksi kuulluiksi.

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Kehittämistyön menetelmä

Tässä opinnäytetyössä menetelmäksi valittiin tutkimuksellisen kehittämistyö, sillä työelämäkumppanilla oli selkeä tarve työntekijöiden osaamisen vahvistamiseen ja käytännön toiminnan kehittämiseen. Hyödynsimme aiempaa tutkimustietoa ja muokkasimme sen konkreettiseksi materiaaliksi, joka tukee työntekijöitä arjen tilanteissa ja edistää lasten kuulluksi tulemistä lastenkodin toimintaympäristössä.

Tutkimuksellisella kehittämistyöllä pyritään tuottamaan ratkaisuja käytännön tilanteisiin ja parantamaan olemassa olevia käytäntöjä. Yleensä kehittämistyö lähtee liikkeelle siitä, kun havaitaan tarve muutokselle tai uuden toimintatavan luomiselle. Tutkimuksellinen kehittämistyö eroaa tieteellisestä tutkimuksesta siten, että sen painopiste on käytännön toiminnan uudistamisessa ja kehittämisessä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2021, 19.) Kehittämistoiminnan ytimessä on tavoitteellisuus ja muutos, ja kehittämisellä pyritään aina parempaan tai toimivampaan ratkaisuun verrattuna aiempaan tilanteeseen. Niitä voivat olla havaitut ongelmat nykyisessä toiminnassa tai visio jostakin uudemmasta ja paremmasta. Kehittämiseen liittyy ajatus siitä, että siirrytään nykyisestä kohti tulevaisuutta, jossa asiat voivat muuttua määrällisesti, laadullisesti tai rakenteellisesti. Kehittämistoiminta voi olla

myös vain yhden työntekijän ja hänen osaamisensa kehittämistä työssä, jolloin kehitystä halutaan työskentelytapoihin tai menetelmiin. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Kehittämisprosessi käynnistyy, kun kehitettävä asia on tunnistettu ja sen kokonaisuus ymmärretään. Hanke kohdentuu yleensä työelämään ja siellä tapahtuvaan muutokseen. Prosessi ei ole suoraviivainen, vaan siinä voidaan palata aiempiin vaiheisiin tarpeen mukaan. Kehittämistyön vaiheet muodostuvat suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. (Ojasalo ym. 2021, 23.) Toimeksiantajan tavoitteet, arvot ja toiminnan reunaehdot kytkeytyvät kiinteästi tutkimukseen. Työn suunnitteluvaiheessa on tärkeää täsmentää tutkimusongelma ja tavoitteet yhdessä toimeksiantajan kanssa, jotta kaikilla osapuolilla on yhteinen käsitys tutkimuksen kohteesta ja tarkoituksesta. (Vilka 2021, 59.)

Toimeksiantajalla voi usein olla käsitys informaatiosta, jota hän tarvitsee. Tämä voi ohjata tutkimusmenetelmän tyyppiä sekä kysymysten muotoilua, jolloin käydään yhteistä keskustelua kirjoittajien kanssa (Vilka 2021, 68). Olennaista tutkimuksellisessa kehittämistyössä on ratkaisun löytämisen ohella myös kaikenlainen tiedon kirjaaminen, sillä tämän avulla näkyvyyttä saadaan hiljaiselle tiedolle. Menetelmien rooli on kaikkien kehittämisen keskiössä, sillä tavoitteena ei ole havaita vain ongelmaa vaan erilaisten kokeilujen kautta löytää lopputulos. (Ojasalo ym. 2021, 20.)

Toimeksiantajan toiveiden mukaisesti kehittämistyön konkreettiseksi tuotokseksi päätettiin laatia opas huoneentaulun muodossa. Huoneentaulu koettiin työyhteisössä käytännölliseksi ja helposti hyödynnettäväksi välineeksi, jonka tarkoituksena on muistuttaa työntekijöitä kiireisen arjen keskellä keskeisistä periaatteista ja toimintatavoista, jotka tukevat lasten kuulluksi tuleamista ja osallisuuden vahvistumista jokapäiväisessä työssä.

4.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tässä alaluvussa kuvataan opinnäytetyössä käytetty tutkimusmenetelmä, kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka avulla kehittämistyön tietoperusta rakentui. Kirjallisuuskatsauksen avulla koottiin aiempiin tutkimuksiin ja alan kirjallisuuteen perustuvaa tietoa, jota hyödynnettiin oppaan sisällön muodostamisessa.

Kirjallisuuskatsausta käytetään, kun tutkitaan jo tehtyjä tutkimuksia ja niiden perusteella luodaan uutta materiaalia. Kirjallisuuskatsauksessa etsitään valitusta aihepiiristä jo olemassa olevaa tietoa ja käsitellään sitä ja kootaan siitä omaan tutkimukseen liittyvä

kokonaisuus. Kirjallisuuskatsauksessa ei kuitenkaan vain yhdistellä olemassa olevaa tietoa, vaan sen avulla voidaan muodostaa uutta ymmärrystä ja tuottaa sovellettavaa tietoa käytännön työn tueksi. (Vilka 2023, 11, 14.)

Kirjallisuuskatsauksessa on useita erilaisia metodeja. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa luodaan laajaan aineistoon pohjautuva kokonaiskuva aiheesta ja tiedonhaku on vapaampaa. Integratiivinen kirjallisuuskatsaus yhdistelee narratiivisen ja systemaattinen kirjallisuuskatsauksen piirteitä ja hyödyntää erilaisia aineistoja, joista muodostetaan uutta tietoa. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus taas perustuu tarkasti määriteltyyn ja rajattuun prosessiin, jossa tietoa kootaan kattavasti ja luotettavasti päätöksenteon tueksi. Meta-analyysi puolestaan on tekniikka, jossa yhdistetään ja analysoidaan useiden tutkimusten tuloksia yhteenvetovoimaisesti. (Vilka 2023, 21–29.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, joka on menetelmänä vapaamuotoisempi ja mahdollistaa aiheeseen liittyvän ilmiön tarkastelun monipuolisesti. Aineiston valinta ja käsittely eivät ole yhtä tarkasti rajattuja kuin systemaattisessa katsauksessa, mutta sen avulla voidaan muodostaa kokonaiskuva aiheesta ja nostaa esiin erilaisia näkökulmia. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan esitellä ja jäsentää ilmiön eri puolia käytännön työn kannalta ja sen tulokset tukevat kehittämistyön tavoitteita tarjoamalla ajankohtaista ja monipuolista tietoa. (Salminen 2011, 6.)

Kirjallisuuskatsaus etenee vaiheittain. Aluksi perehdytään aiheeseen ja aiempiin tutkimuksiin, jotta saadaan kokonaiskuva ja voidaan rajata katsauksen suunta. Tutkimuskysymyksen ja hakusanojen selkiytyessä, siirrytään järjestelmälliseen tiedonhakuun ja aineiston valintaan. Seuraavaksi valitaan katsaukseen sisällytettävät tutkimukset ja arvioidaan niiden soveltuvuus tutkimuskysymykseen. Aineiston valinta tehdään harkiten, jotta lopullinen kokonaisuus on kattava, mutta hallittavissa. Lopuksi aineisto luetaan huolellisesti ja sen sisältöä analysoidaan ja kootaan yhteen. Näin muodostuu katsauksen lopullinen kokonaisuus, jossa tutkimuksia vertaillaan ja tulkitaan tutkimuskysymystä ajatellen. (Vilka 2023, 39–40.)

4.3 Aineiston keruu ja valinta

Aineiston keruu toteutettiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen periaatteiden mukaisesti. Tavoitteena oli koota ajankohtaista ja luotettavaa tietoa lasten ja nuorten kuulluksi

tulemisesta lastenkodin arjessa, sekä tukea opinnäytetyön kehittämistavoitteita. Tiedonhaku suunniteltiin vastaamaan tutkimuskysymystä ja se painottui aineistoihin, joissa tarkasteltiin työntekijöiden toimintaa, lasten osallisuutta ja vuorovaikutusta lastensuojelun kontekstissa.

Systemaattinen tiedonhaku tehtiin syys-lokakuussa 2025. Tiedonhakuun hyödynnettiin seuraavia tietokantoja: PubMed, EBSCOhost, Finna.fi, ProQuest Central, sekä täydentävästi Thesus ja Google Scholar. Hauissa koottiin sekä kotimaisia että kansainvälistä tutkimustietoa lasten osallisuudesta ja kuulemista. Käytettyjä hakusanoja olivat muun muassa lapsen kuuleminen, osallisuus, lastenkoti, lastensuojelu, child welfare, child participation, children´s voice ja residential child care. Hakusanoja yhdisteltiin eri tavoin ja hakuja rajattiin tarpeen mukaan, jotta tulokset pysyivät tutkimuskysymyksen kannalta olennaisina.

Kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymyksen selkeä asettaminen on kirjallisuuskatsauksen perusta, sillä ilman sitä ei ole mahdollista määritellä hakusanoja, valintaperusteita tai toteuttaa hakuprosesseja. Hyvin laadittu tutkimuskysymys ohjaa kokonaisvaltaisesti koko prosessia ja tukee aineiston valintaa. Katsauksen sisällön arvioiminen helpottuu myös, kun tutkimuskysymys on laadittu huolellisesti ja se liittyy selkeästi, teoriaan, tutkimuskohteisiin ja tarkasteltavaan ilmiöön. (Vilkkä 2023, 43.)

Aineiston valintaa varten laadittiin tarkat sisäänotto- ja poissulkukriteerit, joilla varmistettiin aineiston laatu ja soveltuvuus. Katsaukseen otettiin mukaan vuosina 2015–2025 julkaistuja tutkimuksia ja raportteja, jotka käsittelivät lastensuojelua, lapsen oikeuksia, osallisuutta tai kuulemisen käytäntöjä sijaishuollon kontekstissa. Aineiston tuli olla suomen- tai englanninkielistä ja sen tuli perustua tieteelliseen tutkimukseen, vertaisarvioituun artikkeliin tai luotettavaan asiantuntijatietoon. Poissulkukriteereinä olivat muun muassa liian vanhat julkaisut, epäselvä tutkimusasetelma sekä aineistot, jotka eivät tarjonneet riittävää yhteyttä tutkimuskysymykseen.

Tutkimusaineisto voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: tutkimuksen aikana kerättyyn aineistoon sekä luonnolliseen aineistoon. Tässä opinnäytetyössä ei kerätty uutta aineistoa, kuten haastatteluja, vaan hyödynnettiin olemassa olevaa eli niin kutsuttua luonnollista aineistoa. Luonnollisella aineistolla tarkoitetaan sellaista aineistoa, jonka syntyyn tutkija ei itse ole vaikuttanut. Esimerkiksi viranomaisten tuottamat raportit, hallinnolliset

rekisterit ja julkaistut tutkimukset luokitellaan luonnollisiksi aineistoiksi. Näitä aineistoja voidaan hyödyntää tutkimuksessa, ilman että tutkija itse osallistuu aineiston muodostamiseen. (ks. Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne, & Paavilainen 2013, 108.)

Hakutuloksia arvioitiin niiden relevanssin, laadun ja sovellettavuuden perusteella. Ensin tarkasteltiin julkaisujen otsikot ja tiivistelmät, joiden perusteella arvioitiin niiden sopivuus tutkimuskysymykseen. Tämän jälkeen syvennyttiin tutkimuksiin, jotka käsittelivät lasten ja nuorten osallisuutta, kuulemista sekä työntekijöiden roolia arjen vuorovaikutustilanteissa. Lopulliseen kirjallisuuskatsaukseen valittiin 13, jotka vastasivat parhaiten tutkimuskysymykseen ja tukivat kehittämistyön tavoitteita.

Systemaattisen tiedonhaun tarkoituksena oli varmistaa, että tietoperusta rakentuu luotettavasti eikä perustu satunnaisiin lähdevalintoihin. Hakutulokset osoittivat kuitenkin, että suoraan aiheeseemme lasten kuulluksi tukemiseen lastenkodin arjessa liittyviä tutkimuksia oli rajallisesti saatavilla. Tämän vuoksi aineistoa täydennettiin laadullisesti valituilla kirjallisuus- ja viranomaislähteillä, kuten alan oppikirjoilla, THL:n julkaisuilla sekä Pesäpuu ry:n ja Lastensuojelun Keskusliiton tuottamilla materiaaleilla.

Sisällönanalyysin yhteydessä hyödynnettiin manuaalista tiedonhakuja, jonka avulla aineistoon sisällytettiin Korhosen ja Erikssonin (2021) katsaus lastensuojelun sijaishuollon epäkohtia käsittelevistä kansainvälisistä tutkimuksista. Manuaalinen haku näin ollen täydensi systemaattista tiedonhakuja ja vahvisti tietoperustaa erityisesti sijaishuollon rakenteellisten ja toiminnallisten tekijöiden tarkastelussa.

Huolellinen aineiston rajaus ja valinta mahdollistivat sen, että kirjallisuuskatsauksesta muodostui hallittu ja tutkimuskysymykseen keskittyvä kokonaisuus. Näin varmistettiin, että mukaan otetut lähteet tukivat kehittämistyön tarkoitusta tarjota tietoa ja näkökulmia, joiden avulla voidaan vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta, sekä kuulluksi tulemist lastenkodin arjessa.

Taulukko 1: Hakutulokset

Tietokanta	Hakulause	Rajaukset	Tulokset	Hyväksytyt	Lopullisesti hyväksytyt

Pubmed	(child OR youth) AND (child welfare OR "out of home care") AND (mentalization) AND (child protection OR child welfare) AND (participation OR "voice of the child") AND worker NOT cerebral NOT injury NOT spinal	Koko teksti, vertaisarvioitua artikkelit, aikarajaus: viimeiset 5 vuotta (2020–2025), kielet: englanti	16	6	4
EBSCOhost	(child welfare OR "child protection" OR "out of home care" OR "residential care") AND (participation OR "voice of the child" OR "child involvement" OR "child rights")	Koko teksti, hakusanat tiivistelmästä, vertaisarvioitua artikkelit, aikarajaus: viimeiset 5 vuotta (2020–2025), kielet: englanti, suomi	41	6	2

Finna.fi	Lastensuojelu osallisuus, lastensuojelu “kuulluksi tuleminen”, lapsen ääni lastensuojelussa	Viimeiset 5 vuotta, koko teksti, vertaisarvioitu, kielet: suomi ja englanti	4	3	2
ProQuest Central	(“child welfare” OR “child protection”) AND (“child participation” OR “voice of the child”)	Vertaisarvioidut (Peer reviewed), julkaisuvuodet 2020–2025, lähdetyyppi: Scholarly Journals, dokumenttityyppi: Article, Literature Review, kielet: englanti ja suomi, aihealueet: Child welfare, Child protection, Children’s rights, Participation, Social work	86	6	4
Manuaaliset haut					1

4.4 Aineiston analyysi

Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi toteutettiin aineistosta käsin tehdyllä päätteyllä, eli induktiivisesti. Induktiivinen lähestymistapa tarkoittaa, että johtopäätökset muodostetaan aineistosta käsin ilman valmiita oletuksia tai teoreettisia malleja. Kirjallisuuskatsauksessa voidaan kuitenkin käyttää myös teorialähtöistä eli deduktiivista lähestymistapaa, jossa aineistoa tarkastellaan jonkin olemassa olevan teorian näkökulmasta. Sisällysanalyysi on menetelmänä käyttökelpoinen sekä määrällisissä, että laadullisissa tutkimuksissa, koska sen avulla aineisto voidaan jäsentää, tiivistää ja tulkita järjestelmällisesti. Aineiston selkeyttämisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi taulukoita ja kuvioita, joiden avulla havaintoja on helpompi vertailla. (ks. Vilka 2023, 86.)

Analyysiprosessi eteni vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa perehdyttiin huolellisesti kaikkiin kirjallisuuskatsaukseen valittuihin tutkimuksiin ja artikkeleihin, jotta muodostui kokonaiskuva aineistosta. Tämän jälkeen tutkimuksista poimittiin ne kohdat, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen, Miten lastenkodissa voidaan edistää lasten ja nuoren osallisuutta ja kuulluksi tuleamista arjessa ja päätöksenteossa? Tutkimuksista tunnistettiin keskeiset käsitteet, menetelmät ja tulokset, jotka liittyivät lasten osallisuuteen, työntekijöiden toimintaan ja vuorovaikutukseen lastensuojelun arjessa.

Toisessa vaiheessa aineistosta laadittiin taulukko, johon kirjattiin kunkin tutkimuksen tekijä, julkaisuvuosi, tutkimusasetelma, aineisto ja keskeiset tulokset. Taulukointi auttoi jäsentämään aineistoa ja mahdollisti tutkimusten sisältöjen vertailun. Taulukoinnin jälkeen tutkimuksen tuloksista poimittiin lasten ja nuorten osallisuutta, kuulluksi tuleamista sekä työntekijöiden toimintaa kuvaavia ilmauksia, joita ryhmiteltiin ja tiivisteltiin samankaltaisuuksien perusteella. Ryhmittelyn avulla aineistosta tunnistettiin toistuvia teemoja ja näkökulmia, jotka kuvasivat osallisuuden toteutumisen kannalta keskeisiä tekijöitä lastenkodin arjessa.

Kolmannessa vaiheessa ryhmitellyn aineiston perusteella muodostettiin laajempia teemakokonaisuuksia, jotka kuvaavat lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisen keskeisiä osa-alueita lastenkodin arjessa. Analyysin perusteella esiin nousivat erityisesti tiedonsaannin selkeys, vuorovaikutuksen ja kuulluksi tuleamisen laatu, turvallisen ilmapiirin merkitys, sekä työntekijöiden osaamiseen liittyvät tekijät. Teemat eivät muodostuneet yksittäisten tutkimusten perusteella, vaan nousivat useissa tutkimuksissa toistuneista

havainnoista. Näin muodostuneet teemakokonaisuudet toimivat perustana opinnäytetyön tulosten jäsentämiselle ja kehittämistyön tuotoksen sisällön rakentumiselle.

Haasteena kirjallisuuskatsauksessa on aineistoin laadun arviointi sillä joskus katsaukseen valitut aineistot ovat heikkolaatuisia tai tutkimuskysymyksen kannalta epäsoivia. Katsauksessa on ongelmallista, jos se perustuu pelkästään harmaaseen kirjallisuuteen ilman ulkopuolista arviointia, eikä valintoja ole perusteltu. Laadun arvioinnissa täytyisi toteutua kaksi vaihetta, joissa arvioidaan alkuperäisen tutkimuksen laatua ja kirjallisuuskatsauksen arviointia. Tutkimukset täytyisi arvioida erikseen tai tarkastella katsauksen kantilta, kuten käsitteiden tarkastelulla. Arviointi kohdentuu erityisesti niihin tutkimuksiin, jotka ovat katsauksessa keskiössä. (Vilka 2023, 92.)

Taulukko 2: Tutkimusten esittely

Tekijä/ajankohta	Tutkimus/artikkeli /raportti	Aineisto ja otos koko	Tulokset
McCafferty, P. (2021)	Children’s participation in child welfare decision making: Recognising dichotomies, conceptualising critically informed solutions	Laadullinen tutkimus, jossa analysoitiin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä lasten osallistumisoikeuksista lastensuojelun päätöksenteossa	Lasten osallistumisen toteutus on riskitäistä ja epäyhtenäistä. Tunnuksien teorian avulla voidaan vahvistaa lasten asemaa aktiivisina toimijoina ja kaventaa kuilua ihanteiden ja käytännön välillä.

<p>Pastor, C., Ballells, M.À., Vaqueiro, E., Mateo, M. & Ciurana, A. (2020)</p>	<p>Uninformed, afraid and confused: What children need to know at the beginning of their foster care process</p>	<p>53 sijoitettua lasta, haastattelut ja kyselyt Espanjassa.</p>	<p>Lapset kokivat puutteita tiedonsaannissa ja oikeuksiensa tuntemisessa. Ennakko-tutustuminen sijoituspaikkaan lisäsi turvallisuutta ja osallisuutta.</p>
<p>Henze-Pedersen, S. & Bengtsson, T.T. (2024)</p>	<p>Developing a model for child participation in child welfare services</p>	<p>Teoreettinen ja empirinen malli, perustuu lasten ja työntekijöiden kokemuksiin Tanskassa</p>	<p>Lapsen ääni rakentuu vuorovaikutuksessa. Osallistumisen edistäminen vaatii rakenteellista ja organisatorista sitoutumista.</p>
<p>van Bijleveld, G.G., Bunders-Aelen, J.F.G. & Dedding, C.W.M. (2020)</p>	<p>Exploring the essence of enabling child participation within child protection services</p>	<p>27 lastensuojelun työntekijän haastattelut Alankomaissa.</p>	<p>Työntekijät tukivat osallistumista, mutta sen toteutus jäi aikuislähtöiseksi. Epävarmuus ja suojelun korostaminen rajoittivat lasten osallistumista.</p>

Khan, A. & Ungar, M. (2023)	Un/heard, un/informed, un/involved: Meaningful participation for young people receiving child welfare services.	Laadullinen tutkimus nuorten kokemuk- sista lastensuojelu- palveluissa eri maissa. Aineisto koostui haastatte- luista ja osallistavista menetelmistä.	Nuoret kokivat, ett- eivät he saa riittä- västi tietoa tai tule kuulluiksi päätök- senteossa. Osallis- tumisen puute hei- kensi luottamusta ja vahvasti koke- musta vallan epä- suhdasta työnteki- jöiden ja nuorten välillä
Skauge, B. & Stor- haug, A. S. (2024)	How do child wel- fare workers un- derstand and prac- tice child participa- tion?	Laadullinen tutkimus Norjasta, jossa haas- tateltiin lastensuoje- lun työntekijöitä hei- dän käsityksistään ja käytännöistään las- ten osallistumisessa.	Lasten osallistumi- nen toteutuu epä- tasaisesti eri työ- vaiheissa. Arviointi- vaiheessa aikapai- neet ja käytännöt rajoittavat lasten ääntä, ja osallistu- minen jää usein epäsuoraksi. Työn- tekijöiden käsityk- set osallistumi- sesta ja käytännöt eroavat toisistaan, mikä korostaa tar- vetta kehittää lapsi- keskeisiä työmene- telmiä.

<p>Walsh, K., Eggins, E., Hine, L., Mathews, B., Kenny, M. C., Howard, S., Ayling, N., Dallaston, E., Pink, E., & Vagenas, D. (2022)</p>	<p>Child protection training for professionals to improve reporting of child abuse and neglect</p>	<p>Systemaattinen katusaus (11 tutkimusta, 1484 osallistujaa) selvitti, miten koulutus vaikuttaa ammattilaisten valmiuksiin tunnistaa ja raportoida lasten kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä.</p>	<p>Koulutus voi parantaa ammattilaisten valmiuksia tunnistaa ja raportoida kaltoinkohtelua, mutta tutkimusnäyttö on rajallista ja jo vanhentunutta. Tulokset korostavat jatkuvan koulutuksen ja osaamisen ylläpidon tärkeyttä lasten suojelun ja heidän kuulluksi tulemisensa varmistamisessa.</p>
<p>Liht, J., Sancu, L., & al. (2021)</p>	<p>What the children tell us: the COVID-19 pandemic and how the world should respond</p>	<p>Systemaattinen katusaus 28 tutkimuksesta (2020–2021), joissa lapset ja nuoret kuvasivat omia kokemuksiaan COVID-19-pandemian ensimmäisen vuoden vaikutuksista elämäänsä.</p>	<p>Lapset ja nuoret kokivat pandemian heikentäneen hyvinvointiaan ja toivoivat tulevaisuutta kuulluksi sekä saavansa luotettavaa tietoa. Tutkimus korostaa heidän osallisuutensa tärkeyttä kriisitilanteiden päätöksenteossa.</p>

<p>Moretti, M. M., Obsuth, I., & al. (2021)</p>	<p>Pilot randomized controlled trial of an attachment- and trauma-focused intervention for kinship caregivers</p>	<p>Australiassa toteutettu satunnaistettu kontrolloitu pilottitutkimus (26 sijaisvanhempaa, 19 työntekijää), jossa arvioitiin kiintymyssuhde- ja traumapohjaisen Connect for Kinship Parents (Connect-KP) -ohjelman toteutettavuutta ja vaikutuksia sukulaissijaisperheissä.</p>	<p>Connect-KP ohjelma lisäsi työntekijöiden osaamista, vähensi sijaisvanhempien kuormitusta ja vahvisti lasten tunneilmaisua sekä sijoitusten pysyvyyttä.</p>
<p>Oxford, M., Abrahamson-Richards, T., O'Leary, R., Booth-LaForce, C., Spieker, S., Lohr, M. J., Rees, J., & Kelly, J. (2024)</p>	<p>The development of the Promoting First Relationships home visiting program and caregivers' comments about their experiences across four RCT studies</p>	<p>Laadullinen tutkimus Yhdysvalloissa, jossa analysoitiin neljän satunnaistetun kontrolloidun kokeen (RCT) aineistoa (222 huoltajaa) ja tarkasteltiin heidän kokemuksiinsa PFR-ohjelmasta, joka tukee varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta videopalautteen avulla.</p>	<p>Osallistujat kokivat ohjelman myönteisesti; se vahvisti vanhemman ja lapsen suhdetta, lisäsi luottamusta työntekijään ja tuki vanhemman omaa kasvua. Tulokset tukevat PFR:n ohjelman vaikuttavuutta mentalisaatiota ja myönteistä palautetta korostavana menetelmänä.</p>

Pösö, T. & Laakso, R. (2016)	Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions.	Laadullinen suomalainen tutkimus, jossa haastateltiin sosiaalityöntekijöitä lasten sijoituspäätöksistä ja sijaiskodin valinnasta.	Lasten sijoituspäätökset vaativat sosiaalityöntekijöiltä tasapainoilua lapsen tarpeiden, perheiden toiveiden ja rakenteellisten rajoitteiden välillä, mikä tekee päätöksistä usein kompromisseja.
Enroos, R. & Pösö, T. (2021)	Informed consent' in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature	Laadullinen suomalainen tutkimus, jossa tarkasteltiin suostumuksen merkitystä huostaanotto-prosessissa vanhempien, lasten ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmista.	Tutkimus osoitti, että suostumus lastensuojelussa on moniselitteinen ja valtasuhteiden sävyttämä prosessi, jossa vapaaehtoisuus ei aina toteudu aidosti ja lapsen osallisuus jää usein rajalliseksi.
Korhonen, P., & Eriksson, P. (2021)	Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat: Katsaus 2000-luvulla tehtyihin tutkimuksiin	Laadullinen kirjallisuuskatsaus 32 kansainvälisestä tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin sijaishuollon epäkohtia ja analysoitiin laitos- ja	Katsaus 32 kansainväliseen tutkimukseen sijaishuollon epäkohdista. Epäkohdat vaihtelivat kaltoin-kohtelusta

		perhehoidon sekä sosiaalityön rakenteellisia ja toiminnallisia haasteita.	laatuongelmiin, ja niiden taustalla olivat henkilöstön kuormitus ja rakenteelliset puutteet. Lapset korostivat turvallisuutta, pysyvyyttä ja osallisuutta.
--	--	---	--

5 Tulokset

5.1 Lasten osallistumisen ristiriidat

McCafferty (2021, 5) tuo esiin, että sosiaalityössä on nähtävissä ristiriitaa siinä, miten lasten oikeudet toteutuvat käytännössä. Vaikka tutkimusten mukaan lasten osallistuminen hyödyttää sekä lapsia että työntekijöitä, suhtautuminen osallistumisoikeuksiin on edelleen epäselvää ja vaihtelevaa. Tämä näkyy työntekijöiden epävarmuutena ja epätasaisuutena siinä, miten lasten osallisuutta toteutetaan arjessa. McCaffertyn mukaan osallistumisen käsite on osittain epäselvä, mikä aiheuttaa jännitteitä sen ihanteiden ja todellisuuden välillä. Tämän vuoksi osallistumista tukevia rakenteita ja koulutusta ei aina kehitetä riittävästi ja osallistuminen saatetaan jopa nähdä ammatillisen työn vastaisena.

McCafferty (2021, 7) ehdottaa, että ristiriitoja voitaisiin purkaa tarkastelemalla lasten oikeuksia osallistua entistä refleksiivisemmin. Hän näkee, että Honnethin tunnustuksen teoria tarjoaa hyvän viitekehyksen, jonka avulla voidaan ymmärtää paremmin osallistumisen merkitystä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla.

McCaffertyn (2021, 12) mukaan tunnustuksen näkökulma auttaa sosiaalityöntekijöitä näkemään lapset oikeuksien haltijoina ja aktiivisina toimijoina, joiden ääni on yhtä tärkeä kuin muidenkin osapuolten. Kun lapset kohdataan kunnioittavasti ja heidän mielipiteensä huomioidaan aidosti, osallistuminen ei jää pelkäksi muodollisuudeksi, vaan he voivat

oikeasti vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin. Näin tunnustuksen ajatus auttaa kaventamaan kuilua osallistumisen ihanteiden ja käytännön todellisuuden välillä.

Walsh ym. (2022) tarkastelevat kansainvälisessä Cochrane Collaborationin systemaattisessa katsauksessa ammattilaisten koulutusta lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja ilmoittamisessa. Katsaukseen sisältyi 11 erillistä tutkimusta, joissa yhteensä 1 484 ammattilaista eri maista osallistui koulutuksiin. Tulosten mukaan koulutus lisäsi työntekijöiden tietämystä sekä paransi heidän valmiuksiaan tunnistaa ja raportoida kaltoinkohtelua, ja myös asenteet ilmoitusvelvollisuutta kohtaan muuttuivat myönteisemmiksi. Sen sijaan koulutuksen vaikutus todellisten ilmoitusten määrään jäi epäselväksi. Tutkimus korostaa, että koulutuksen rinnalla tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja ja työyhteisön tukea, jotta osaaminen ja asenteet siirtyvät johdonmukaisesti käytäntöön. Tämä on linjassa opinnäytetyömme näkökulman kanssa, jonka mukaan pelkkä tiedollinen osaaminen ei ole riittävä, vaan lasten oikeuksien turvaaminen edellyttää myös reflektiivistä ymmärrystä ja yhteisesti sovittuja toimintatapoja. (Walsh ym. 2022.)

Pösö ja Laakso tarkastelevat tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoa lapselle sopivan sijaishuoltoapaikan valinnassa. Tutkimuksen mukaan päätöksentekoon liittyy huomattavaa epävarmuutta, ja työntekijät joutuvat tasapainoilemaan lapsen yksilöllisten tarpeiden, vanhempien näkemysten, lainsäädännöllisten velvoitteiden sekä taloudellisten reunaehtojen välillä. Sopivan sijoituspaikan löytyminen näyttäytyy usein kompromissina erilaisten arvojen ja vaatimusten kesken. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tukeutuvansa päätöksenteossaan erityisesti omaan ammatilliseen kokemukseensa ja kollegiaaliseen tukeen, kun taas systemaattisia arviointivälineitä hyödynnettiin vähemmän. Tutkimus korostaa reflektiivisen ja lapsilähtöisen päätöksenteon tarvetta sekä ammatillisen harkinnan merkitystä monimutkaisissa lastensuojelutilanteissa. (Pösö & Laakso 2016.)

5.2 Tiedonsaanti ja osallisuus sijoitusprosessissa

Pastorin, Balsellsin, Vaqueron, Mateon ja Ciuranan (2020, 9–10) mukaan lapset olivat usein irrallaan lastensuojelun aiemmista vaiheista ja sijoitusprosessin valmistelusta. He eivät tieneet, miksi heidät erotettiin perheestään tai mitä oli tapahtunut ennen päätöstä. Tiedon puute herätti monenlaisia tunteita, kuten pelkoa, surua, epävarmuutta ja vihaa. Tutkimuksessa todettiin, että mitä vähemmän lapsilla oli tietoa, sitä suurempi oli heidän emotionaalinen kuormituksensa ja turvattomuuden tunne.

Monet lapset tiesivät myös hyvin vähän omista oikeuksistaan, eivätkä ymmärtäneet, että heillä on oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan. Osa lapsista kertoi, että sijoitushetki tuli täytenä yllätyksenä, eikä heille ollut kerrottu, minne he olivat menossa tai miksi. Vain harvat olivat saaneet mahdollisuuden tutustua tulevaan sijoituspaikkaan etukäteen, mutta ne, jotka olivat, kuvasivat kokemuksen lisänneen turvallisuuden tunnetta ja helpotaneen sopeutumista. Ammatillaiset korostivat, että lapselle ei riitä pelkkä paikan näyttäminen, vaan hänen kanssaan täytyy myös keskustella avoimesti siitä, mitä tuleman pitää ja mitä hän voi odottaa. (Pastor ym. 2020, 9–10.)

Pastor ym. (2020, 10–11) tuovat esiin, että lapselle tulisi antaa kattavasti ja ikätasoisesti tietoa hänen tilanteestaan. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen tulee ymmärtää, miksi hänet erotettiin perheestään, mitä toimenpiteitä on tehty aiemmin, mitkä ovat hänen oikeutensa, millainen tuleva sijoituspaikka on ja millaiset tapaamisjärjestelyt siihen liittyvät. Tutkimuksessa korostetaan, että tieto ja sen antamisen tapa, ovat yhtä tärkeitä – empaattinen ja selkeä viestintä tukee lapsen turvallisuuden tunnetta ja osallisuutta.

Pastor ym. (2020, 12–13) muistuttavat, että sijaishuollossa lapsia kohdellaan usein edelleen suojelun kohteina, sen sijaan, että heidät nähtäisiin oikeuksien haltijoina ja aktiivisina toimijoina. Monet lapset eivät tiedä oikeudestaan saada tietoa, mikä heikentää heidän mahdollisuuksiaan osallistua itseään koskeviin päätöksiin. Rehellinen ja ikätasoinen tiedon jakaminen, auttaa lasta ymmärtämään tilanteensa paremmin ja lisää hänen hallinnan tunnettaan.

Enroos, Korpinen ja Pösö tarkastelevat tietoisien suostumuksen merkitystä lastensuojelun huostaanottoprosesseissa Suomessa. Tutkimus osoittaa, että huostaanottoon liittyvä suostumus ei ole yksiselitteinen, vaan siihen vaikuttavat muun muassa perhesuhteet, valtasuhteet ja kriisitilanteet. Vanhemmat ja lapset kuvasivat, etteivät he aina saaneet riittävästi tietoa päätöksen seurauksista tai todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijät puolestaan tunnistivat, että vaikka suostumuksen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen, käytännössä päätöksenteko on usein epäsymmetristä ja kiireen leimaamaa. Tutkimus korostaa tarvetta tarkastella lapsen ja perheen asemaa eettisesti sekä vahvistaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan lastensuojelun päätöksenteossa. Tulokset ovat yhteneväisiä opinnäytetyömme näkökulmien kanssa ja tuovat esiin, miten lapsen todellinen kuuleminen ja osallisuus voivat jäädä rakenteellisten tekijöiden varjoon. (Enroos, Korpinen & Pösö 2021.)

5.3 Lapsen ääni ja moniäänisyys lastensuojelussa

Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1090) korostavat, että lapsen ääni on tärkeä osa osallistumista, mutta se ei synny tyhjiössä. Lapsen ääni rakentuu aina vuorovaikutuksessa muiden, kuten vanhempien ja ammattilaisten kanssa. Pelkkä lapsen läsnäolo ei vielä tarkoita aitoa osallistumista, sillä usein lapset jäävät tilanteissa vain tiedon vastaanottajiksi, ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa.

Tutkijoiden mukaan lasten osallistumista voidaan tukea monin eri tavoin. Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1091) tuovat esiin, että lapsen äänen esiin tuominen ei aina vaadi sanoja – myös leikki, tarinat ja luovat menetelmät voivat auttaa lasta ilmaisemaan itseään. Lapsen lähellä olevat aikuiset, kuten sijaisvanhemmat tai työntekijät, voivat toimia tärkeänä tukena lapsen kertoessa ajatuksiaan. Näin osallistuminen voi tapahtua turvallisessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä, jossa lapsi kokee tulevansa kuulluksi omalla tavallaan.

Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1093) kuvaavat lastensuojelutyön olevan erityisen haastava ympäristö lasten osallistumiselle. Monet lapset kokevat jäävänsä päätöksen ulkopuolelle, vaikka asiat koskevat heitä itseään. Tutkijat korostavat, että lasten osallistumisen vahvistaminen vaatii monitasoista lähestymistapaa, jossa huomioidaan sekä rakenteelliset, sosiaaliset että vuorovaikutukselliset tekijät. Näin osallistumista ei tarkastella vain yksittäisenä kohtaamisena, vaan osana laajempaa toimintakulttuuria.

Lopuksi Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1093) muistuttavat, että lasten osallisuuden turvaaminen ei ole yksittäisen työntekijän vastuulla, vaan se edellyttää laajempaa yhteiskunnallista ja organisatorista sitoutumista. Lapset tulisi nähdä sekä oikeuksiensa haltijoina että aktiivisina toimijoina, joiden osallistuminen rakentuu suhteessa ympäröiviin rakenteisiin ja ihmissuhteisiin. Aito lapsen osallisuus vaatii siis aikaa, tilaa ja tahtoa kuulla lapsi sellaisena kuin hän on. (Henze-Pedersen & Bengtsson 2024, 1093.)

Kansainvälisessä *What the children tell us* (2021) -katsauksessa koottiin yhteen 28 tieteellistä artikkelia, joissa lapset ja nuoret kuvasivat kokemuksiaan COVID-19-pandemian ensimmäiseltä vuodelta. Tulosten mukaan lapset kokivat turvattomuutta, yksinäisyyttä ja huolta koulunkäynnistä, mutta toivat samanaikaisesti esiin vahvan tarpeen tulla kuulluiksi ja osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Tutkijat korostavat, että lapset ja nuoret

kykenevät arvioimaan omia tilanteitaan realistisesti ja esittämään rakentavia näkemyksiä, mikäli heille annetaan siihen mahdollisuus. Katsaus nostaa esiin lasten oman äänen merkityksen erityisesti kriisitilanteissa ja muistuttaa, että lasten osallisuutta ei tule tarkastella yksittäisenä menetelmänä, vaan perusoikeutena, joka tukee heidän hyvinvointiaan ja vahvistaa yhteisöön kuulumisen kokemusta. (What the children tell us 2021.)

5.4 Osallistumisen edellytykset ja työntekijöiden rooli

van Bijleveldin, Bunders-Aelenin ja Deddingin (2020, 3) tutkimuksessa tarkasteltiin, miten lastensuojelun työntekijät ymmärtävät lasten osallistumisen ja millä tavoin se näkyy käytännön työssä. Työntekijät kuvasivat osallistumista eri tavoin, esimerkiksi lasten mukaan ottamisena, heidän mielipiteidensä kuuntelemisena ja niiden vakavasti ottamisena.

Tutkimuksessa havaittiin, että osallistuminen ymmärrettiin usein pääasiassa sanalliseksi vuorovaikutukseksi lapsen kanssa. Ei-sanallisia ilmaisun keinoja, kuten piirtämistä tai leikkiä ei aina osattu hyödyntää, vaikka ne voisivat monille lapsille olla luontevampia tapoja ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan. Työntekijät pitivät lapsen ikää tärkeänä osallistumisen mahdollistajana, mutta eivät aina osanneet kuvata, miten nuorempien lasten osallisuutta voisi käytännössä tukea. (van Bijleveld ym. 2020, 4.)

van Bijleveld ym. (2020, 6) tuovat esiin, että vaikka työntekijät suhtautuivat myönteisesti lasten osallistumiseen ja pitivät esimerkiksi toolbox-menetelmää hyödyllisenä työvälineenä, pelkkä positiivinen asenne ei riittänyt muuttamaan toimintatapoja. Tutkimuksessa tunnistettiin kolme keskeistä osallistumista rajoittavaa tekijää: työntekijöiden epävarmuus osallistumisen käytännön toteuttamisesta, pelko lasten epärealistisista toiveista sekä vastuu lasten suojelemisesta. Nämä tekijät kietoutuivat yhteen käsitykseen lapsesta haavoittuvana ja ei-valmiina toimijana.

van Bijleveldin, Bunders-Aelenin ja Deddingin (2020, 7) mukaan työntekijöiden rajallinen ymmärrys lasten osallistumisen merkityksestä ja sen käytännön toteuttamisesta vaikeuttaa osallistumisen juurtumista lastensuojelutyöhön. Työntekijät kokevat epävarmuutta siitä, miten luoda lapselle todellista tilaa osallistua ja miten sovittaa yhteen oman suojelehtävänsä kanssa. Tämä kertoo tarpeesta lisätä koulutusta ja tukea, jotta lasten osallisuus voisi toteutua aidosti arjen työssä.

Australiassa toteutetussa Connect-KP-tutkimuksessa arvioitiin kiintymyssuhteeseen ja traumaan perustuvaa tukiohjelmaa sukulaissijaisvanhemmille. Tutkimukseen osallistui 26 sukulaissijaisvanhempaa, joista valtaosa oli isovanhempia. Tulosten mukaan ohjelma vahvisti vanhempien jaksamista, vähensi psykologista stressiä ja tuki lasten tunnetaitojen kehittymistä. Osallistujat kuvasivat ohjelmaa käytännönläheiseksi ja helposti arkeen sovellettavaksi. Myönteisten vaikutusten havaittiin jatkuvan vielä kuuden kuukauden seurannassa, mikä viittaa ohjelman pitkäkestoiseen hyötyyn. Tutkimus osoittaa, että trauma- ja kiintymyssuhdelähtöinen työote tukee kokonaisvaltaisesti sekä lapsia että heidän hoivaajiaan ja perheitään. (Connect-KP 2022.)

Kellyn ym. (2024) tutkimuksessa tarkastellaan Promoting First Relationships (PFR) -ohjelmaa, jonka tavoitteena on vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä lisätä hoivaajan ymmärrystä lapsen tarpeista. Ohjelma perustuu reflektiiviseen ja vahvuuslähtöiseen työotteeseen, jossa keskeisinä menetelminä hyödynnetään videopalautea ja ammattilaisen kanssa käytäviä keskusteluja. Tutkimuksen aineisto koostui 222 hoivaajan kokemuksista neljässä satunnaistetussa tutkimuksessa. Tulosten mukaan valtaosa osallistujista koki ohjelman myönteisenä. 97 prosenttia antoi positiivista palautetta ja kuvasi suhteen lapseen syventyneen sekä oman vanhemmuuden varmuuden vahvistuneen. Tutkimus osoittaa, että reflektiivinen työote ja luottamuksellinen suhde ammattilaiseen voivat merkittävästi edistää perheiden hyvinvointia ja lapsen tunneturvallisuutta. (Oxford ym. 2024.) Nämä havainnot tukevat myös opinnäytetyömme näkökulmaa siitä, että arjen vuorovaikutuksella ja turvallisella ihmissuhteella on keskeinen merkitys lapsen osallisuuden ja kuulluksi tulemisen toteutumisessa.

6 Tulosten tarkastelu

Tarkastellut tutkimukset osoittavat, että lasten osallistuminen lastensuojelussa on edelleen osin jäsentymätöntä ja epätasaista. Vaikka lasten äänen kuuleminen ja tiedonsaanti nähdään tärkeinä periaatteina, käytännön toteutus jää usein aikuislähtöiseksi ja rajoittuneeksi. Työntekijöiden epävarmuus, rakenteelliset esteet ja suojelun korostuminen rajoittavat lasten mahdollisuuksia osallistua omia asioitaan koskevaan päätöksentekoon. (McCafferty 2021, 5; van Bijleveld, Bunders-Aelen & Dedding 2020, 6–7; Khan & Ungar 2023, 1547–1550.)

Osallistumisen vahvistaminen edellyttää, että työntekijät saavat riittävästi koulutusta ja tukea lasten kanssa työskentelyyn sekä aikaa luottamuksellisen suhteen rakentamiseen. Ammattilaisten on tärkeää tunnistaa lasten erilaiset tavat ilmaista itseään ja hyödyntää myös ei-sanallisia menetelmiä, kuten leikkiä ja toiminnallisia keinoja, jotta jokaisen lapsen ääni pääsee esiin. (Henze-Pedersen & Bengtsson 2024, 1090–1091; van Bijleveld ym. 2020, 4.)

Lisäksi rakenteiden ja toimintakulttuurin on muututtava niin, että lasten osallisuus ei ole yksittäisten työntekijöiden vastuulla, vaan koko organisaation yhteinen tehtävä. Tiedon jakamisen ja avoimen vuorovaikutuksen vahvistaminen sijoitusprosessin eri vaiheissa tukee lasten kokemusta turvallisuudesta ja hallinnan tunteesta. (Pastor, Balsells, Vaquero, Mateo & Ciurana 2020, 9–13; Henze-Pedersen & Bengtsson 2024, 1093.)

Kaiken perustana on asenteellinen muutos, jossa lasten tulisi olla aktiivisia toimijoita, ei vain suojelun kohteita. Aidosti lapsikeskeinen työote rakentuu silloin, kun lapsen ääni vaikuttaa konkreettisesti päätöksiin, ja hänet nähdään oman elämänsä asiantuntijana. (McCafferty 2021, 12; Khan & Ungar 2023, 1550.)

Korhonen, P. & Eriksson, P. (2021): Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat – katsaus 2000-luvulla tehtyihin kansainvälisiin tutkimuksiin Korhosen ja Erikssonin (2021) laaja tutkimuskatsaus kokoaa yhteen 2000-luvulla tehtyjä kansainvälisiä tutkimuksia sijaishuollon laadusta ja epäkohdista. Katsaus tuo esiin, että sijaishuollon epäkohtien taustalla on usein henkilöstön riittämättömyys, osaamisvaje ja rakenteelliset ongelmat. Laadukas sijaishuolto edellyttää pätevää ja pysyvää henkilöstöä, toimivia tukirakenteita ja lasten aitoa osallisuutta. Tutkimus painottaa erityisesti traumatietoisesta työtteen ja reflektiivisen johtamisen merkitystä. Se myös osoittaa, että lasten kuuleminen ja osallisuus ovat avaintekijöitä laadun ja turvallisuuden parantamisessa. (Korhonen & Eriksson 2021.)

7 Kehittämistyön tuotos: huoneentaulu työntekijöille

7.1 Tavoite ja suunnittelu

Kehittämistyön konkreettisena tuotoksena laadittiin huoneentaulu lastenkodin työntekijöille, yhdessä toimeksiantajan edustajan kanssa. Huoneentaulun tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten kuulluksi tuleamista arjen tilanteissa ja tarjota helposti saavutettava,

selkeä työväline osallisuuden ja turvallisuuden vahvistamiseen. Huoneentaulu on tarkoitettu lasten osallisuutta mahdollistavaksi ja vahvistavaksi rakenteeksi lastenkodin arjessa, ei lasten kuulemista tai osallisuutta korvaavaksi välineeksi. Huoneentaulu kokoaa yhteen keskeisiä periaatteita, jotka tukevat lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja vaikuttaa omiin asioihinsa.

Toikko & Rantanen (2009, 16) korostavat, että tutkimuksellisessa kehittämisessä tärkeää on ilmiön syvällinen ymmärtäminen, kehittämiskohteiden tunnistaminen sekä ratkaisujen esille tuominen, jotka tukevat työyhteisön arjen toimintaa. Huoneentaulu suunniteltiin vastaamaan juuri näihin tarpeisiin.

Päätimme yhdessä toimeksiantajan kanssa valita huoneentaulun, alkuperäisen opasmuotoisen materiaalin sijasta, sillä toimeksiantajan mukaan huoneentaulu on arjessa toimivampi, paremmin näkyvä ja nopeammin hyödynnettävä työväline. Huoneentaululla voitaisiin vastata näin ollen paremmin työyhteisön tarpeisiin ja tukea osallisuutta sekä kuulemista käytännönläheisemmällä tavalla.

Huoneentaulun tarkoituksena on toimia hyödyksi erityisesti arjen tilanteissa, kuten päivittäisten rutiinien yhteydessä, lasten kanssa käydyissä keskusteluissa, haastavissa vuorovaikutustilanteissa sekä työyhteisön yhteisissä pohdintoissa. Tavoitteena on, että huoneentaulu tukee työntekijöitä tunnistamaan tilanteita, joissa lapsen mielipiteen kuuleminen edellyttää tietoista pysähtymistä ja rohkaisee heitä toimimaan lapsilähtöisesti myös kiireisessä arjessa.

7.2 Tuotoksen toteutus ja sisällön rakentuminen

Huoneentaulun sisältö perustuu opinnäytetyössä toteutettuun kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen ja lastenkodin arjessa tunnistettuihin kehittämistarpeisiin. Induktiivisen analyysin perusteella esiin nousseet teemat olivat lapsen mielipiteiden näkyväksi tekeminen, vuorovaikutuksen laatu, turvallinen ilmapiiri, lapsen yksilöllinen kohtaaminen sekä työntekijän rooli aktiivisena kuuntelijana. Teemat ohjasivat taulun sisältöjen rakentumista. Taulun ydinajatuksena on tarjota työntekijöille ytimekkäitä ja helposti sovellettavia toimintaperiaatteita, jotka tukevat lapsen osallisuutta arjen vuorovaikutustilanteissa.

Kun kirjoitetaan alan ammattilaisille, heille tulisi tarjota selkeää ja helposti ymmärrettävää, tutkimukseen perustuvaa tietoa. Kielen ei tarvitse olla monimutkaista, vaan sen tulisi

tukea tiedon hyödyntämistä käytännön työssä. Tällaisen kirjoittamisen päätehtävänä on auttaa ammattilaisia löytämään oleellista tietoa ja soveltamaan sitä omilla työtilanteissa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2012, 30.)

Huoneentaulun sisältöä täsmennettiin lisäksi toimeksiantajan edustajan kanssa käytävissä keskusteluissa. Toimeksiantajan edustaja nosti esille teemoja, jotka koettiin olevan keskeisiä lastenkodin arjen pedagogiikassa ja työntekijöiden ammatillisessa toiminnassa. Teemoja, joita nousi esiin, oli arkinen osallisuus, osallisuuden toteutuminen normaalissa päivänkulussa, ikätasoinen kohtaaminen, työntekijän hyvinvoinnin merkitys, lapsen oman näkemyksen esiin nostaminen, tunneilmaisun tukeminen sekä työn tarkoituksellisuus ja kokemus siitä, että lapset tarvitsevat meitä ja työtä halutaan tehdä. Nämä teemat yhdisteltiin kirjallisuuskatsauksen tuloksiin ja sisällytettiin huoneentauluun ytimekkäinä muistilauseina, jolloin tuotoksesta muodostui sekä tutkimusperustainen että käytännön työtä tukeva työväline.

7.3 Käyttöönotto ja palautteet

Huoneentaulun tavoitteena on toimia konkreettisenä ja nopeasti hyödynnettävänä muistilistana, jonka avulla lasten ja nuorten kuulluksi tulemistä voidaan tukea systemaattisesti. Taulu sijoitetaan lastenkodin yhteiseen työtilaan, jossa se on helposti nähtävissä ja käytettävissä päivittäisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin tukena. Huoneentaulu ei korvaa työntekijöiden ammatillista harkintaa, mutta se vahvistaa yhteisiä toimintatapoja, reflektiota ja työyhteisön sisäistä keskustelua. Huoneentaulua voidaan myös käyttää sijaiten sekä uusien työntekijöiden perehdytykseen.

Huoneentaulun sisällöt muodostuivat kirjallisuuskatsauksessa tunnistettujen keskeisten teemojen sekä toimeksiantajan esiin nostamien käytännön tarpeiden yhdistämisestä. Kirjallisuuskatsauksesta nousseet teemat, kuten lapsen kuulluksi tulemisen merkitys, vuorovaikutuksen laatu, turvallinen ilmapiiri sekä työntekijän sensitiivinen ja kuunteleva työote, toimivat huoneentaulun sisällöllisenä perustana. Teemoja tarkasteltiin yhdessä toimeksiantajan kanssa palaverissa lastenkodin arjen näkökulmasta ja muokattiin sellaiseen muotoon, että ne olisivat helposti tunnistettavissa ja hyödynnettävissä arjen päivittäisessä työssä. Tutkimustieto tiivistettiin napakoiksi muistilauseiksi ja toimintaperiaatteiksi, jotka tukevat työntekijöitä havainnoimaan omaa vuorovaikutustaan sekä lapsen osallisuuden toteutumista arjen tilanteissa lastenkodissa.

Kirjoittamisessa palautteen saaminen on tärkeää eri vaiheissa. Luonnosvaiheessa palaute auttaa kehittämään sisältöä ja rakennetta, myöhemmin palaute auttaa kieliasussa ja ilmaisussa. Säännöllinen palautteen hyödyntäminen parantaa tekstin laatua ja kirjoittajan kehittymistä. (Hirsijärvi ym. 2012, 49.) Yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli tiivistä ja taulun sisältöä muokattiin heidän toiveidensa mukaisesti siten, että se nojautuu tutkituun tietoon ja vastaa työyhteisön arjen tarpeisiin.

Toimeksiantajalta saadun palautteen perusteella huoneentaulun sisällössä korostettiin erityisesti arjen kannalta keskeisiä teemoja. Palautteen myötä huoneentaulusta muotoiltiin selkeä, visuaalisesti erottuva A3 -vaakasuuntainen kokonaisuus, joka herättää huomiota ja muistuttaa työntekijöitä lapsilähtöisen työtteen keskeisistä periaatteista. Näin huoneentaululla tuetaan sekä ammatillista reflektiota että jokapäiväistä, sensitiivistä vuorovaikutusta, jota lasten kanssa käydään. Huoneentaulun visuaalisesta ilmeestä toimeksiantajalla oli toiveena värimaailman olevan luonnollinen, eikä liian räikeä. Värimaailman perusteluna oli se, että huoneentaulu olisi helposti lähestyttävä. Lisäksi huoneentaulussa leikiteltiin muodoilla, jottei se olisi liian virallisen näköinen. Kuvien valinnassa hyödynnettiin maksuttomia kuvapankkeja ja kuvat valikoitiin tukemaan huoneentaulun sisältöä ja viestiä. Huoneentaulu toteutettiin Canva-ohjelmalla, sillä se mahdollisti visuaalisesti selkeän ja helposti muokattavan lopputuloksen.

7.4 Päivitettävyyden ja jatkokehittäminen

Huoneentaulu on suunniteltu muokattavaksi ja päivitettäväksi työyhteisön tarpeiden mukaan. Sitä voidaan täydentää uusilla havainnoilla, toimintatavoilla ja lasten palautteella, jolloin taulu toimii elävänä työvälineenä ja tukee lapsikeskeisen toimintakulttuurin kehittymistä pitkällä aikavälillä.

Huoneentaulun päivitettävyyden liittyä ajatukseen, siitä että tietoa muokataan ja selkeytetään jatkuvasti käyttäjien tarpeiden mukaan. Kuten Hirsijärvi ym. (2009, 246) toteaa, tiedellisestä tiedosta viestiminen ja sen muuttaminen ymmärrettävään muotoon voi olla jopa haastavampaa kuin varsinainen kirjoittaminen. Tämä tukee myös huoneentaulun sisällön tarkastelua, muokkaamista ja päivittämistä säännöllisesti, jotta se pysyy selkeänä, käytännönläheisenä ja ajantasaisena välineenä työyhteisössä.

8 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen peruseriaatteet ohjaavat sen toteutusta ja varmistavat luotettavuuden sekä vastuullisuuden koko prosessin ajan. Ohjeistuksessa keskiössä on huolellinen ja laadukas suunnittelu, toteutus ja menetelmien valinta ja analyysi. Rehellisyys on keskeinen osa tutkimuseettisiä periaatteita: tutkimuksen kaikissa vaiheissa tulee toimia avoimesti ja oikeudenmukaisesti. Myös muiden tutkijoiden, tutkimukseen osallistuvien, yhteiskunnan ja ympäristön kunnioittaminen kuuluu tutkijan vastuuseen. Tutkijan tulee kantaa vastuu koko tutkimusprosessista idean syntymisestä tulosten julkaisuun ja vaikutuksen arviointiin saakka. (TENK 2023, 11–12.) Olemme sitoutuneet opinnäytetyötämme tehdessä hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin, noudattamalla näitä peruseriaatteita koko tuotoksen prosessin ajan.

Opinnäytetyön eettisyyttä tukee se, että asiakkaiden osallisuus on nostettu keskiöön. Osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta saada itseä koskevista asioista tietoa, tulla kuulluksi ja osallistua päätöksentekoon, joka vaikuttaa omaan elämään. Asiakkaat huomioidaan kunnioittavasti ja näkemykset otetaan huomioon, eikä yksittäisiä henkilöitä tuoda esiin tunnistettavasti. (ks. Talentia 2022, 16.) Sosiaalialan työtä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet, joiden taustalla ovat ihmisoikeudet, ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus. Eettisyys näkyy käytännön työssä asiakkaiden yksilöllisyyden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisena, osallisuuden tukena sekä syrjinnän ja epäoikeudenmukaisuuden vastustamisena. (Talentia 2022, 7.) Olemme sitoutuneet noudattamaan näitä periaatteita tulevana sosiaalialan ammattilaisina. Lisäksi opinnäytetyössä pyritään edistämään eettisesti kestävää toimintaa tarjoamalla työntekijöille käytännön työväline vastuullisen toiminnan tueksi.

Opinnäytetyön luotettavuutta on vahvistettu kiinnittämällä huomiota tiedonhankinnan ja sisällön tuottamisen laatuun. Työssä on hyödynnetty ainoastaan luotettavia, ajantasaisia ja asiantuntijatietoon perustuvia lähteitä, kuten vertaisarvioituja tutkimuksia, viranomaisjulkaisuja ja alan keskeistä kirjallisuutta. Lähteitä on tarkasteltu kriittisesti suhteessa opinnäytetyön tavoitteisiin ja suomalaiseen lastensuojelun toimintaympäristöön.

Työssä ei ole kerätty uutta empiiristä aineistoa, vaan kehittämistyö perustui kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen ja sen pohjalta tehtyyn aineistolähtöiseen analyysiin. Analyysiprosessia olemme kuvanneet vaiheittain, mikä lisää työn läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa

arvioinnin. Teemojen muodostuminen aineistosta on perusteltua ja niiden yhteys kehittämistyöhön tuotokseen on tehty näkyväksi, mikä tukee työn johdonmukaisuutta ja uskottavuutta.

Tekoälyä, kuten ChatGPT:tä, ei ole käytetty tiedonhankinnan välineenä, sillä sen tuottamaa tietoa ei voida aina varmistaa. Tekoälyä on hyödynnetty ainoastaan tekstin kieliasun ja sujuvuuden parantamiseen, ei sisällölliseen kirjoittamiseen tai lähteiden tuottamiseen. Tekijät vastaavat itse tekstin lopullisesta sisällöstä ja sen luotettavuudesta.

Kehittämistyön tuotoksena syntynyt huoneentaulu on kontekstisidonnainen, mutta sen sisältämät periaatteet ovat sovellettavissa myös muihin lastensuojelun toimintaympäristöihin. Kehittämistyössä opinnäytetyön luotettavuutta voidaan tarkastella myös siirrettävyyden näkökulmasta.

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli tuottaa ajankohtaista ja jäsennellyä tietoa siitä, miten lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen toteutuu lastensuojelussa ja mitä seikkoja lastenkodin arjessa tulisi huomioida, jotta lasten osallisuus vahvistuisi aidosti. Katsaus rajattiin tuoreisiin, vertaisarvioituihin kansainvälisiin tutkimuksiin vuosilta 2015–2025, mikä takaa aineiston ajantasaisuuden, mutta rajaa tarkastelun ulkopuolelle osan laajempaa tutkimuskeskustelua. Silti katsauksen tuottama tieto on hyvin sovellettavissa lastenkotien arkeen ja ammatillisen toiminnan kehittämiseen.

Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet tutkimukset olivat pääosin kansainvälisiä, sillä suomalaista vertaisarvioitua tutkimusta lasten kuulluksi tulemisesta lastenkodin arjessa oli niukasti saatavilla. Kansainvälisten tutkimusten hyödyntäminen mahdollisti kuitenkin ilmiön tarkastelua laajemmasta näkökulmasta ja toi esiin maailmanlaajuisia tekijöitä, jotka liittyvät lasten osallisuuteen, vuorovaikutukseen ja kuulluksi tulemisen merkitykseen lastensuojelussa. On huomioitava, että lastensuojelun lainsäädäntö, palvelurakenteet ja toimintakäytänteet vaihtelevat maittain. Kansainvälisten tutkimusten tuloksia ei sellaisenaan siirretty suomalaiseen kontekstiin, vaan niitä tarkasteltiin suhteessa Suomen lastensuojelulainsäädäntöön ja kansallisiin ohjeistuksiin. Kirjallisuuskatsauksen tuloksia

peilattiin lastensuojelulain, lapsen oikeuksien sopimuksen sekä suomalaisen sijaishuollon käytäntöjen näkökulmasta, jotta kehittämistyö olisi eettisesti ja ammatillisesti perusteltua.

Katsauksen perusteella lasten kuulluksi tuleminen lastensuojelussa näyttäytyy edelleen epätasaisena ja moniulotteisesti haastavana. Tutkimukset osoittavat, että vaikka lainsäädäntö ja periaatteet korostavat lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä, käytännön toteutus jää usein aikuislähtöiseksi ja muodolliseksi. (McCaffery 2021; van Bijleveld, Bunders-Aelen & Dedding 2020.) Lasten ääni kyllä pyritään selvittämään, mutta heidän näkemyksensä eivät aina näy päätöksenteossa tai arjen ratkaisuissa. Tämä luo ristiriidan osallisuuden ihanteen ja arjen todellisuuden välille sekä heikentää lasten kokemusta oikeudenmukaisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista.

Erytisesti tiedon puute nousi keskeiseksi ongelmakohtaksi. Pastorin ym. (2020) tutkimus osoitti, että lapset ymmärtävät usein huonosti sijoitukseensa liittyviä syitä, oikeuksiaan tai arjen järjestelyjä. Puutteellinen tiedonsaanti lisää epävarmuutta, pelkoa ja ulkopuolisuuden tunnetta. Selkeä, rehellinen ja ikätasoinen tiedottaminen, on siten olennainen osa lapsen kuulemista ja turvallisuuden tunteen vahvistamista, mutta käytännössä se toteutuu vaihtelevasti. Myös Enroos (2021) tuo esiin, että päätöksentekoon liittyvä suostumus voi jäädä näennäiseksi, jos lapsi tai perhe ei ymmärrä päätösten vaikutuksia.

Katsauksen tulokset korostavat vahvasti vuorovaikutuksen merkitystä. Lapsen ääni ei nouse esiin itsestään, vaan se rakentuu suhteessa turvallisiin ja läsnä oleviin aikuisiin (Henze-Pedersen & Bengtsson 2024). Monilla lapsilla sanallinen ilmaisu voi olla haastavaa, minkä vuoksi ei-sanalliset menetelmät, leikki, piirtäminen, symbolit, toiminnalliset välineet, ovat tärkeässä osassa osallisuuden tukemisessa. Tutkimukset osoittavat, että työntekijän sensitiivinen läsnäolo, kuunteleva työote ja rauhallinen kohtaaminen ovat keskeisiä elementtejä, jotka mahdollistavat lapsen mielipiteiden esiin tulon. Myös lasten valinnanvapaus osallistua tai olla osallistumatta, on tärkeä osa osallisuutta (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024).

Katsauksessa nousi esiin myös työntekijöiden roolin keskeisyys. van Bijlevedin ym. (2020) mukaan työntekijöiden epävarmuus, pelko epärealistista toiveista ja suojelevat toimintatavat, voivat rajoittaa lasten osallistumista. Asenteet ja osaaminen vaikuttavat siihen, millaisia mahdollisuuksia lapselle tarjotaan. Pelkkä myönteinen suhtautuminen ei riitä, jos

työntekijällä ei ole konkreettisia taitoja tai työkaluja lapsen kuulemiseen. Laadukas kuuleminen edellyttää myös työntekijän kykyä reflektoida omaa toimintaansa ja olla tietoinen ennako-oletuksistaan.

Osallisuuden toteutumisen kannalta ratkaisevaa ei ole ainoastaan työntekijän osaaminen, vaan myös organisaation rakenteet. Useat tutkimukset osoittavat, että kiire, henkilöstön puutos ja puutteellinen tuki heikentävät lasten mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa (Korhonen & Eriksson 2021.) Lasten kuulemisen tulisi olla koko työyhteisön yhteinen toimintaperiaate, ei yksittäisten työntekijöiden harteilla. Johdon rooli korostuu siinä, että lapsikeskeinen kulttuuri syntyy vain silloin, kun rakenteet, resurssit ja yhteiset toimintamallit tukevat lasten osallisuutta.

Katsauksen pohjalta voidaan suositella, että lastenkodeissa vahvistetaan systemaattisia ja yhdenmukaisia käytäntöjä lapsen mielipiteiden selvittämiseen, dokumentointiin ja huomioon ottamiseen. Lisäksi tarvitaan ikätasoisien tiedon jakamista, monipuolisia osallisuuden menetelmiä ja rauhallisia kiireettömiä kohtaamisia. Työnohjaus, koulutus ja yhteinen reflektio auttavat työntekijöitä kehittämään työskentelyään ja vahvistamaan sensitiivistä työtettä, joka on lapsen osallisuuden edellytys.

Jatkossa tarvitaan enemmän lisää suomalaisia, kontekstisidonnaisia tutkimuksia siitä, miten lasten kuulluksi tuleminen toteutuu lastenkodissa ja millä tavoin organisaation toimintakulttuuri vaikuttaa lasten osallisuuden kokemukseen. Lisäksi olisi tärkeä tutkia, miten työntekijöiden koulutus, työhyvinvointi ja johtaminen kyteytyvät lasten osallisuuden laatuun. Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa omiin asioihinsa on lakisääteinen ja eettinen velvoite, jonka toteutuminen edellyttää sekä ammatillista osaamista että rakenteellista tukea. Aidosti kuuleva ja lapsilähtöinen toimintakulttuuri tarjoaa lastensuojelulle suunnan, joka lisää lasten hyvinvointia, luottamusta ja tunnetta siitä, että he ovat merkityksellisiä toimijoita omassa elämässään.

Opinnäytetyötä tehdessä ja etenkin pohdintaa työstäessä, nousi esille useita asioita, joiden soisi toteutuvan omassa työssä. Kirjallisuuskatsauksessa ilmeni täysin samoja huolenaiheita, jotka tutkimusten kuin myös meidän mielestämme voivat heikentää lasten osallisuuden toteutumista tietyissä lastensuojelun toimintaympäristöissä. McCaffertyn (2021, 5) esille tuoma huomio, että sosiaalityössä on nähtävissä ristiriitaa lasten oikeuksien ja käytännön toteutuksen välillä, pitää valitettavan paikkansa. Lapset eivät kaikissa

tilanteissa saa riittävästi osallisuutta, eikä heitä aina jakseta huomioida aidosti ja välittävästi. Ei pystytä myöskään kaikissa työyhteisöissä toimimaan johdonmukaisesti ja samojen, tutkittujen käytänteiden ja sääntöjen mukaisesti, vaan työntekijöiden toimintatavat voivat vaihdella käytänteidensä ja tapojensa mukaisesti.

Hienoa on, että jokaisen työntekijän oma persoona näkyy työskentelyssä, mutta jokaisen työntekijän tulisi huomioida lapsen osallisuus ja kiinnittää huomiota omaan jaksamiensa kussakin tilanteessa. Walsh ym. (2022) tekemässä katsauksessa, pohdittiin työntekijöiden koulutuksen merkitystä. Havaittiin, että koulutus lisäsi työntekijöiden tietoa ja paransi heidän valmiuksiaan tunnistaa ja raportoida havaitsemistaan epäkohdista. Tutkimus korosti, että koulutuksen ohella tarvitaan rakenteellisia muutoksia ja työyhteisön tukea, jotta osaaminen ja asenteet siirtyvät käytäntöön. Tarvitsemme ymmärrystä asioista sekä johdonmukaista toimintaa, jotta lasten oikeudet turvataan ja oma työssäjaksaminen toimii.

Pösö ja Laakso (2016) tutkivat, miten sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä lapselle sopivasta sijaishuoltopaikasta ja tämän perusteella työntekijät joutuvat tasapainoilemaan monen eri tahon välillä ja tekemään ratkaisut ristiriitojenkin saattamana. Heiltä puuttuu systemaattiset työkalut ratkaisujen tekemiseen ja tuntuvat olevan varsin yksin päätöksensä tekemisessä. Tämäkin tutkimustulos korosti reflektiivisen ja lapsilähtöisen päätöksenteon tarvetta.

Tutkijoiden mukaan lasten osallistumista voidaan tukea monin eri tavoin. Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1091) toivat esiin, että lapsen äänen esiin tuominen ei aina vaadi sanoja – myös leikki, tarinat ja luovat menetelmät voivat auttaa lasta ilmaisemaan itseään. Lasten parissa työskenneltäessä, soisi olevan riittävästi aikaa ja työntekijöillä voimavaroja osallistaa lapsia. Lapsilla on erilainen temperamentti, taustat eroavat suuresti, joten aina lapset eivät halua puhua, mutta arjen tekemisten lomassa he avautuvat toiveistaan ja kokemuksistaan. Leikki, arjen tekeminen ja harrastaminen eivät katso lapsen ikää, vaan kaikenikäisten lasten kanssa pystyy toimimaan myös ilman sanoja.

Olemme huoneentaulussa kuvanneet itsellemme kehitystyötä tehdessämme esille nousseet tärkeät huomiot ja toivomme niiden nostattavan työntekijöissä mielipiteitä, ajatuksia sekä antavan arjen työhön keinoja ja yhdenmukaistavan työnkuvaa. Tärkeimpänä toiveenamme on osallistaa lapset sekä nuoret ja huomioida heidät aidosti omina itsenään.

9.1 Toimeksiantajan palaute ja opinnäytetyön hyödynnettävyys

Opinnäytetyöstä saatu palaute toimeksiantajalta osoittaa, että kehittämistyö koettiin merkityksellisenä ja lastenkodin arkea aidosti tukevana. Toimeksiantajan mukaan huoneentaulu vastaa hyvin lastensuojelun arjen tarpeisiin ja tuo lasten ja nuorten kuulluksi tulemisen näkyväksi osaksi päivittäistä hoito- ja kasvatustyötä.

Palautteessa korostui erityisesti huoneentaulun selkeys, visuaalisuus ja helppo hyödynnettävyys arjessa. Huoneentaulu koettiin toimivan työntekijöille muistuttajana lasten ja nuorten osallisuuden merkityksestä sekä tukevan ammatillista reflektiota myös kiireisessä ja kuormittavassa työympäristössä. Lisäksi huoneentaulun arvioitiin tukevan lasten ja nuorten osallisuutta, että työntekijää omaa ammatillista jaksamista.

Toimeksiantajan arvion mukaan huoneentaulu on sellaisenaan käyttövalmis ja helposti otettavissa osaksi lastenkodin arkea. Palautteen perusteella kehittämistuotosta tullaan hyödyntämään myös muissa organisaation yksiköissä, mikä vahvistaa opinnäytetyön olevan käytännönläheinen, ajankohtainen sekä huoneentaululla pystytään tuottamaan konkreettista, hyötyä lastensuojelun arjen kehittämisessä.

Lähteet

Barkman, J., Inkinen, H., Isoniemi, S. & Vario, P. 2017. Pesäpuu ry:n selviytyjät. Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiatuntijuutta lastensuojelussa. Opas- ja käsikirjat 3/2017. Jyväskylä: Kirjapaino.

Dunderfelt, T. 2015. Kuuntele ja tule kuulluksi. Helsinki: Helsingin Kamari.

Dunderfelt, T. 2016. Läsä oleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Enroos, R., Korpinen, J. & Pösö, T. 2021. 'Informed consent' in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature. *European Journal of Social Work*, 24(5), 852–863. Viitattu 4.12.2025. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1901658>

Henze-Pedersen, S. & Bengtsson, T.T. 2024. Developing a model for child participation in child welfare services. *Child & Family Social Work*. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1111/cfs.13150>

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Khan, A., & Ungar, M. 2023. Un/heard, un/informed, un/involved: Meaningful participation for young people receiving child welfare services. *The British journal of Social Work*. 28(6), 1546–1553. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf003>

Korhonen, P. & Eriksson, P. 2021. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat – katsaus 2000-luvulla tehtyihin kansainvälisiin tutkimuksiin. Työpaperi 34/2021. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Verkkojulkaisu. Viitattu 3.12.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-769-2>

Kyeremateng, R., Lynch, M.A., Pinzón-Segura, M.C., Osei-Bonsu, A., Fortmann, J. & Wood, D. 2022. What the children tell us: the COVID-19 pandemic and how the world should respond. *BMJ Paediatrics Open*, 6(1), e001481. Viitattu 4.12.2025. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2022-001481>

Laine, S. & Pietilä, S. 2021. Hyvän kohtelun suunnitelma-työkirja. Osaamista sijaishuoltoon-hanke. Viitattu 9.12.2025. <https://osaamistasijaishuoltoon.fi/wp-content/uploads/2021/03/Hyvan-kohtelun-suunnitelma-tyokirja.pdf>

Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto.2025. Jokaisella lapsella on oikeus kuulla. Viitattu 28.11.2025. <https://lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-viikko-muistuttaa-lapsen-oikeudesta-kuulla/>

Lastensuojelulaki 417/2007.

McCafferty, P. 2021. Children's Participation in Child Protection: A Review of the Research Evidence. *Child Care in Practice* 27(1), 75–90. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1080/13575279.2021.1896990>

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2021. Kehittämistyön menetelmät. Uudenaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.

Oxford, M., Abrahamson-Richards, T., O’Leary, R., Booth-LaForce, C., Spieker, S., Lohr, M.J., Rees, J. & Kelly, J. 2024. The development of the Promoting First Relationships home visiting program and caregivers’ comments about their experiences across four RCT studies. *Infant Mental Health Journal*. Viitattu 4.12.2025. <https://doi.org/10.1002/imhj.22153>

Pasalich, D.S., Moretti, M.M., Hassall, A. & Curcio, A. 2021. Pilot randomized controlled trial of an attachment- and trauma-focused intervention for kinship caregivers. *Child Abuse & Neglect*, 121, 105278. Viitattu 4.12.2025. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105178>

Pastor, C., Balsells, M.À., Vaquero, E., Mateo, M. & Ciurana, A. 2020. Uninformed, afraid and confused: What children need to know at the beginning of their foster care process. *Child Care in Practice* 26(3), 228–243. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1080/13575279.2020.1723065>

Pösö, T. & Laakso, R. 2016. Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions. *Child & Family Social Work*, 21(3), 307–316. Viitattu 4.12.2025. <https://doi-org.nelli.laurea.fi/10.1111/cfs.12144>

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma pro.

Romakkaniemi, M. & Kilpeläinen, A. 2013. Asiakkaan aseman muutos sosiaalialalla. Teoksessa Satka, M., Siisiäinen, M. & Pohjola, A. (toim.) *Sosiaalityön muuttuva tila*. Tampere: Vastapaino, 224–245.

Räty, T. 2023. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 21.9.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>

Skauge, B. & Storhaug, A. S. 2024. How do child welfare workers understand and practice child participation? *Child & Family Social Work*. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1111/cfs.13167>

Shemeikka, M. 2021. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä oikeudellisen osaamisen merkityksestä ja vaatimuksista lastensuojelun sosiaalityössä. Pro Gradu-tutkielma. Lapin Yliopisto. Viitattu 4.10.2025. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64923/She-meikkaminnalottagradu-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. 2018. Tulevaisuuden lastensuojelu. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituutti ry.

Talentia. 2022. Arki, arvo ja etiikka. Helsinki: Talentia

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Toivonen, V. & Pollari, K. 2018. Lapsen haastattelu-osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–77.

TENK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja - 2/2023. Viitattu 21.10.2025. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2024. Lapsen osallisuus. Viitattu 28.11.2025. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus#otsikko1>

Tanskanen, M. & Timonen-Kallio, E. 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Viinikka, M. 2016. Mitä vauva miettii? Vanhempien mentalisaation vahvistaminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 18.1.2025. https://www.mll.fi/wp-content/uploads/2017/08/Mit%C3%A4-vauva-miettii_PDF.pdf

Vilkkä, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkkä, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.

Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä: vuorovaikutus ammattitaitona. Sastamala: Vammalan kirjapaino.

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita.

van Bijleveld, G.G., Bunders-Aelen, J.F.G. & Dedding, C.W.M. 2020. Exploring the essence of enabling child participation within child protection services. *Child & Family Social Work* 20(4), 369–379. Viitattu 3.12.2025. <https://doi.org/10.1111/cfs.12684>

Walsh, K., Eggins, E., Hine, L., Mathews, B., Kenny, M.C., Howard, S., Ayling, N., Dallaston, E., Pink, E. & Vagenas, D. 2022. Child protection training for professionals to improve reporting of child abuse and neglect. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 7. Viitattu 4.12.2025. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD011775.pub2>

Tämän tekstin kieliäsun muokkaamisessa on hyödynnetty ChatGPT:tä.

Taulukot

Taulukko 1: Hakutulokset.....	25
Taulukko 2: Tutkimusten esittely	29

Liitteet

Liite 1: Huoneentaulu Lapsen ja nuoren kuulluksi tuleminen arjen työssä	56
---	----

Liite 1: Huoneentaulu Lapsen ja nuoren kuulluksi tuleminen arjen työssä

Lapsen ja nuoren kuulluksi tuleminen arjen työssä**Osallisuus syntyy arjen hetkissä**

- Kysy ja kuuntele
- Anna pieniä valintoja arjessa
- Tee lapsen ja nuoren ääni kuuluvaksi arjessa
- Kerro, miten hänen mielipiteensä huomioitiin

Kunnioittava tapa puhua lapsesta

- Kirjaa sekä puhu lapsesta ja nuoresta kunnioittavasti
- Näe oireiden taakse, käytös kertoo tarpeesta
- Älä käytä huumoria tai kultua lasta tai nuorta vastaan

Ikätasoinen kohtaaminen

- Kohtaa lapsi kehitystason mukaisesti
- Käytä lapselle sopivaa kieltä ja keinoja
- Kerro mitä tapahtuu ja miksi

Hyvinvoiva työntekijä

- Huolehdi omasta jaksamisestasi
- Tunnista ja säätele omia tunteitasi
- Tiedosta, että oma olosi sekä käytöksesi tarttuvat myös ympärilläsi oleviin
- Pidä aikuisen vastuut aikuisella

Pohdin omaa työtöittäni

- Pysähdy pohtimaan omaa toimintaasi
- Huomaa oma asenteesi ja tunteesi
- Pidä lapsen etu keskiössä jokaisena päivänä
- Älä oletatietäväsi vaan kysy ja jää uteliaaksi kuulemallesi

Lapsella on oikeus turvalliseen aikuiseseen

- Ole aidosti läsnä ja tavoitettavissa
- Ota vastaan kaikki tunteet
- Pienet teot merkitsevät
- Muista: lapset ja nuoret lukevat myös ilmeitäsi ja eleitäsi jatkuvasti